

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рада директорів фахової перед вищої освіти
Херсонської області
Херсонський політехнічний коледж
Одеського національного політехнічного університету
(базовий заклад фахової передвищої освіти
Херсонської області)

тези доповідей

студентської науково-практичної конференції

ЄДНАЙМО УКРАЇНУ ШЕВЧЕНКОВИМ СЛОВОМ

Випуск (1) електронний

Рекомендовано до друку
Радою директорів фахової перед вищої освіти
Херсонської області,
протокол № № 22 від 14.05.2019 р.

Херсон
2019

Єднаймо Україну шевченковим словом, 2019, вип. (1) електронний

УДК 821.161.2.09

Єднаймо Україну Шевченковим словом. Тези доповідей студентської науково-практичної конференції / уклад.: Л.В. Удод, О. В. Шкарбуль // Херсон, 2019. – 40 с. URL: <http://college.ks.ua/index.php?page=text&menu=118&sub=1324>

Організаційний комітет:

Лебедь Галина Миколаївна – к. пед. н., заступник директора з навчально-виховної роботи.

Стегалюк Анжеліка Володимирівна – голова циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін.

Удод Людмила Віталіївна – викладач гуманітарних дисциплін.

Шкарбуль Ольга Вікторівна – викладач гуманітарних дисциплін.

Активісти мовно-літературного клубу позанавчальної діяльності «Обрії».

Навчальне видання

Укладачі: **Удод Людмила Віталіївна**, викладач вищої категорії, викладач-методист.

Шкарбуль Ольга Вікторівна, викладач першої категорії.

Рецензенти: **Куценко О. І.**, викладач вищої категорії, завідувач навчально-методичним кабінетом

Лебедь Г.М., к. пед. Н., заступник директора з навчально-виховної роботи, викладач вищої категорії

Стегалюк А.В., викладач вищої категорії, голова циклової комісії соціальних і гуманітарних дисциплін.

Коректор: **Ботвинюк О. В.**, викладач першої категорії.

Тези доповідей містять матеріали студентської науково-практичної конференції здобувачів фахової передвищої освіти. У тезах доповідей висвітлено результати досліджень щодо аналізу творчості Т. Г. Шевченка крізь призму сучасників, сприйняття творчості Кобзаря молоддю XXI століття, вплив мови поетів та письменників шевченківської доби на розвиток українського мовознавства.

Для викладачів закладів фахової передвищої освіти, здобувачів освіти, а також для всіх, хто прагне дізнатися більше про життєвий і творчий шлях Генія української нації, вплив його творчості на розвиток наукової думки дослідників-початківців.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
СЕКЦІЯ 1. ТВОРЧІСТЬ ШЕВЧЕНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ СПРИЙНЯТТЯ СУЧАСНИКІВ.....	6
1.1 Куцак Т.О., Гоголь В. «Свою Україну любіть...» (Україна в поезії Тараса Шевченка).....	6
1.2 Удод Л.В., Яріч П. Шануймо генія української нації на Таврійській землі.....	8
1.3 Шкарбуль О.В., Горбик М.: Т.Г.Шевченко. Погляд крізь століття.....	10
1.4 Клікушина Я. А., Ільїна С. Поети про поета через багато років.....	14
СЕКЦІЯ 2. ШЕВЧЕНКО В СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ.....	18
2.1 Стегалюк А. В., Недашковська К. Шевченківський кітч в сучасних українських реаліях	18
2.2 Ботвинюк О.В., Ткачук Д. Відомі херсонці – лауреати Шевченківської премії	19
СЕКЦІЯ 3. УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ – ВИДАТНІ МОВОЗНАВЦІ.....	16
3.1 Шкарбуль О.В., Скрипка К. Кобзар українського мовознавства	23
3.2 Удод Л.В., Коробов А. Готуємося до ЗНО з української мови і літератури: особливості поетичної мови інтимної лірики Івана Франка (на матеріалі вірша «Чого являєшся мені у сні?»)	25
3.3 Куцак Т. О., Березинська О. Немає кращих і гірших, вищих і нижчих мов. Але є мова рідного народу, яку не може замінити жодна інша (І. Ющук)	27
3.4 Ботвинюк О.В., Марчук Д. Роль І.П.Котляревського у становленні нової літературної мови.....	29
3.5 Стегалюк А.В., Бородіна М. Більше працював, ніж жив.....	30
3.6 Колесник Н.С., Пугач Я. Боротьба за чистоту й високу мовну культуру видатними українськими мовознавцями-письменниками.....	31
3.7 Ботвинюк А.В., Година А. Агатангел Кримський – поет, учений, громадський діяч, що всім єством народові належить.....	35

В С Т У П

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ВЕСНА

Постать Тараса Шевченка давно стала символічною для України. Кобзар знайомий кожному українцю ще змалечку. Талант його багатогранний, за його віршами та художніми полотнами можна вивчати історію України.

Сьогодні спостерігається активне повернення до творчості і нову рецепцію нашого генія молодими людьми, для яких Шевченко став сучасником. Намагаючись по-новому осягнути поетичного генія Шевченка, вшановуючи знаменну дату 205-ліття з дня народження видатного поета, активісти мовно-літературного клубу «Обрії» та студентська спільнота Херсонського політехнічного коледжу ОНПУ, при підтримці інших закладів фахової передвищої освіти Херсонської області ініціювали проведення студентської науково-практичної конференції «Єднаймо Україну Шевченковим словом».

Учасники заходу прагнули поєднати найновіші підходи у дослідженні його життєвого і творчого шляху, запропоновані сучасними шевченкознавцями. Представлені у матеріалах науково-практичної конференції тези учасників подані в авторській редакції та відображають власну позицію авторів.

Автори тез несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, імен власних, джерел посилання.

КОБЗАР У МОЄМУ ЖИТТІ

Коли в моїй душі самотньо
 Я згадую, що є «Кобзар»,
 Який, відкривши, відчуваю
 Той біль, той вогник у очах...
 І починаю розуміти
 Що те життя, яке є в нас,
 Таке яскраве й кольорове,
 Воно веде нас певний час.
 Однак, я знаю, що поразки
 Я зможу впевнено пройти.
 Бо він – «Кобзар» зі мною завжди.
 Він у моїй душі завжди.

Радзівілов Олексій, студент 281 групи
 (авторський вірш)

СЕКЦІЯ 1

ТВОРЧИСТЬ ШЕВЧЕНКА КРИЗЬ ПРИЗМУ СПРИЙНЯТТЯ СУЧАСНИКІВ

Т.О. Куцак,
викладач,
Херсонський
політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного
університету
takucak@ukr.net.

В.Гоголь,
студент електротехнічного
відділення,
Херсонський
політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного
університету
zverodemon@gmail.com

**«СВОЮ УКРАЇНУ ЛЮБІТЬ...»
(Україна в поезії Тараса Шевченка)**

Т.О. Куцак, В. Гоголь «Свою Україну любіть...» (Україна в поезії Тараса Шевченка). Студент 131 групи Гоголь Владислав під керівництвом викладача Куцак Т.О. дослідив як Т. Шевченко описував у своїх творах Україну.

T.A. Kutsak, V.Gogol «Love Your Ukraine...» (Ukraine in Taras Shevchenko's poetry). Gogol Vladislav, student of group 131 under the direction of teacher Kutsak T.A. T. Shevchenko explored the description of his works in Ukraine.

Вступ. У літературі кожного народу, серед її великих творців, є поети, імена яких оповиті невмирущою любов'ю і славою. Таким поетом українського народу є Тарас Шевченко, чия безсмертна спадщина – одна з найбільших вершин людського генія. Кобзар – велетень духу, митець могутньої творчої сили, непримиренний борець проти будь-якого гноблення людини людиною. «Свою Україну любіть», - ці Шевченкові слова стали основним смыслом його поезії та життя.

Матеріал і результати дослідження. Тарас Шевченко – вірний син України. Він любив свою батьківщину, мріяв про її свободу й незалежність. Де б він не був, куди б не закидала його доля, Шевченко завжди згадував рідні місця, прагнув швидше полинати в Україну, зустрітися з однодумцями. Його роздуми над долею народу, любов до Вітчизни, туга й печаль за нею на чужині висловлені в багатьох творах.

У далекому від України Петербурзі, в казематі, в уяві Шевченка виникали картини рідного краю, він згадував вишневі садки, облиті білим цвітом, наповнені піснями дівчат. Пригадаймо: *«Садок вишневий коло хати, Хруці над вишнями гудуть. Плугатарі з плугами йдуть, Співають ідучи дівчата, А матері вечерять ждуть».*

Тарас сумує за батьківщиною. Тому вірші, написані в казематі, є прилюдною сповіддю поета перед народом, батьківщиною. Так, у поезії «Мені однаково» висловлена позиція поета, якого турбує не власна доля, а доля всієї України.

Глибоко патріотичними, написаними на засланні є вірші «І виріс я на чужині» та «Сонце заходить, гори чорніють». Поет не переставав думати про батьківщину, про страждання народу і всім серцем линув у рідні краї, на свою Україну. Відбуваючи покарання на засланні, Тарас згадує свою поїздку на Україну в своє рідне село.

Глибокі почуття, викликані розлукою з рідним краєм і нестерпними умовами солдатського життя, майстерно передані у поезії «Сонце заходить, гори чорніють...». Нас

чарує картина вечора, на зміну якому приходять ніч. Ясні зорі сяють на небі: «*Сонце заходить, гори чорніють, Пташечка тихне, поле німіє...*».

Любов до рідного краю, до народу допомагає поетові здолати всі труднощі. Як не карали Шевченка, як не знущались з нього, але він не залишав мрії про звільнення українського народу з-під ярма, про відродження Вітчизни. Мрія Кобзаря збулась: Україна стала вільною, незалежною державою.

Поет був упевнений, що поневолені люди скоро звільняться, настане страшний суд над панамі, і на оновленій землі щасливо житимуть українці. Шевченко висловлював бажання бути похованим на могилі серед степу рідної України.

У поезії «Заповіт» автор, ніби забувши про особистий мотив, яким розпочав вірш, мріє про те, щоб Дніпро поніс ворожу кров у синє море. Про свою смерть говорить тільки одним словом: поховайте, після чого йде заклик до повстання. У поезії «Тим неситим очам» Шевченко проголошує гімн вільній і щасливій людині.

Любов і віра у світле майбуття українського народу допомагали Шевченкові вистояти, перенести злигодні й поневіряння. Минуло багато часу, але поезії великого Кобзаря й зараз дивують, зачаровують сучасників, вчать відданості країні й безмірної синівської любові до матері-України.

Висновки. Багатостраждальна Україно! Мученицька доля випала тобі протягом багатьох століть. Палили тебе, топтали вороги-чужинці. Боліло твоє тіло, та більше боліла душа від того, що серед твоїх кривдників були і твої власні діти, яких ти виносила в своєму лоні, вигодувала, підняла на ноги, а вони зневажили тебе, відмовились, відцурались твоєї мови, відцурались свого роду. І все-таки попри всі незгоди була ти щасливою, бо не всі твої діти покійно сприйняли образливе прізвисько «хохол», а гордо понесли у світ високе звання українця, ніколи не забували, хто вони і яких батьків діти. Понад усе в житті вони любили тебе, свою неньку, «свою Україну убогу» і за твої болі, за твої страждання йшли на Голгофу, карались, мучились, але не каялись. До них належав і твій син Тарас.

Вірші Тараса Шевченка звучать дуже сучасно, хоч і написані більше 150 років тому. Замислимося над тим, у чому їхня актуальність? Якою прагнув бачити великий поет Україну, а головне нас – українців?

Перелік джерел посилання:

1. Образ України у творчості Т. Шевченка [Електронний ресурс] URL: <http://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=10167>
2. Любов до рідної України в поезіях Т. Шевченка [Електронний ресурс] URL: <http://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=10144>
3. До 189 річниці від дня народження [Електронний ресурс] URL: <http://kobzar.info/news/publikatsii/ObrazUkraniutvorchostTGShevchen>

Л. В. Удод,
викладач,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
lvudod@ukr.net

П. Яріч,
студент
механічного
відділення,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
Petryrich@98gmail.com

ШАНУЙМО ГЕНІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ НА ТАВРІЙСЬКІЙ ЗЕМЛІ

Л.В. Удод, П. Яріч «Шануймо Генія української нації на Таврійській землі».

Стаття містить огляд пам'ятних місць на честь Т.Г.Шевченка містами та селами Таврійського краю. Розповідається про історію виникнення пам'ятників поету в м.Херсон та Херсонській області. До статті включено фотоматеріали та карту-схему «Пам'ятники Тарасові Шевченку на Херсонщині».

L.V. Udod, P Yrich «Honor the Genius of the Ukrainian nation on the Tauride land».

The article contains an overview of memorial sites in honor to Taras Shevchenko of Tavriya villages and towns. The article tells about the history of the monuments creation to the poet in Kherson and Kherson region. It includes photographs and a map – scheme «Taras Shevchenko's monuments in Kherson».

Вступ. Історичне краєзнавство - це сходинка до пізнання студентами рідного краю, реалізації інтересів у вивченні історико-культурного надбання України та світу, формування туристсько-спортивних та краєзнавчих знань, умінь і навичок засобами позанавчальної освіти. Пізнавальна компетентність історичного краєзнавства спрямована на знайомлення та вивчення пам'яток історії й культури, формуванні особистісного сприйняття дослідженого матеріалу тощо. Тому в рамках роботи літературно-краєзнавчої секції мовно-літературного клубу «Обрії» й виникло бажання провести дослідження щодо пам'ятних місць на честь Т.Г.Шевченка містами та селами Таврійського краю. Нелегке життя випало на долю Тараса Шевченка. Складною була й доля багатьох пам'ятників, встановлених на його честь. Пам'ятники українському Пророку – це вже данина традиції, і такі пам'ятники є у багатьох областях та містах України. Не виключенням стала Херсонщина, яка сьогодні нараховує 17 пам'ятників поетові.

Матеріал і результати дослідження. Перший пам'ятник Великому Кобзареві в Херсонській області з'явився 1922 року. Ініціатором його спорудження у с.Станіслав був славетний співак, пізніше народний артист СРСР Юрій Шумський (див.рисунок 1).

У 80-ті роки погруддя Тараса Шевченка було встановлене перед новою станіславською середньою школою, але вже на зовсім іншому постаменті.

Стоячи мовчки перед пам'ятником Шевченку в смт Білозерка, вдивляючись в обличчя поета, помічаємо риси великої муки і великого болю, але вони не виражають приреченості.

Навесні 1982 року генієський парк імені Шевченка, що по вулиці Махарадзе, прикрасив пам'ятник Кобзареві, створений уродженцем міста скульптором В.О. Кольцовим. З постаменту вдумливо

Рисунок 1. Перший пам'ятник Великому Кобзареві в Херсонській області

дивиться поет, притискаючи до грудей книгу, на якій викарбувано «Учитесь, брати мої». Цей куточок парку - одне з улюблених місць генічан.

Щороку влітку манить кожного українця тепле море. І вкотре відбувається тепла зустріч із Скадовськом. Пам'ятник Т. Шевченку тут було відкрито в 1987 році.

А який величний пам'ятник українському Генію в центрі м. Цюрупинськ. Бажання козаків «Олешківської Січі» здійснилося в серпні 2002 року.

У центрі Голої Пристані, біля школи № 3, було вирішено встановити пам'ятник Тарасу Григоровичу. Почесне завдання доручили уродженцю села Збур'ївка Володимиру Миколайовичу Потребенку. У роботі над скульптурою брав участь й І.Г.Білокур. Скульптура стала окрасою міста [1].

Своєрідний пам'ятник Т.Г.Шевченку встановлено у Новій Каховці. 2001 року було проведено конкурс на найкращий проект пам'ятника. Переможцями стали скульптор В.М.Потребенко та М.Ф.Рашевський. Скульптура була виготовлена з залізобетону і окута мідним листом.

Берислав... Місто, де сходилися чумацькі шляхи. Пам'ятник Тарасові Шевченку тут знаходиться в бериславському парку на березі Каховського моря.

У березні 2004 року на день народження Великого Кобзаря Тараса Григоровича Шевченка встановлено бюст у центрі майбутньої паркової зони селища Велика Лепетиха, який було виготовлено приватним підприємством «Шукран» м. Запоріжжя за кошти районного бюджету.

Постамент - з граніту. Пам'ятники поетові з'явилися останнім часом і в Каланчаку, Тарасівці, Дар'ївці, Ювілейному, Широкій Балці та інших населених пунктах області. Біля пам'ятників проводяться заходи вшанування поета, літературні свята, конкурси поезії.

Не може не привернути увагу скульптурний портрет Т.Г.Шевченка у Високопіллі - робота херсонського скульптора Г.І.Шапка. Погруддя поета встановлено на високому постаменті з коротким написом «Т.Г.Шевченко» [4].

Один із найкращих пам'ятників Тарасові Шевченку на Херсонщині споруджений скульптором Іваном Григоровичем Білокуром та архітектором Ю.Т. Тарасовим, загальна висота якого – 7,00 м. Пам'ятник було відкрито у 1971 році на проспекті Текстильників, посеред широкої алеї. Це погруддя - символ великої любові херсонців до національного генія.

Залізобетонний, окантований міддю бюст Тараса Григоровича Шевченка (1814 – 1861) височить на призматичному постаменті із блоків сірого полірованого граніту. Скульптурний портрет поета виконаний в традиціях реалістичної пластики. Натхненне обличчя сповнене напруги, глибокого переживання. Пам'ятник Шевченка відзначається різноманітністю контурів, ретельним опрацюванням деталей. Риси обличчя трактовані експресивно, моделювання шиї, голови виявляє внутрішню динаміку образу. Добре простежується рух, що фіксується енергійним розворотом плечей. Чотиригранний постамент центрує основний об'єм скульптури, надає їй стійкості. Вдало знайдено пропорційне співвідношення архітектурних мас і скульптури. У верхній частині постаменту – накладні бронзові літери – підпис-факсиміле Т.Г.Шевченка. В навколишньому просторі скульптурна композиція акцентується чіткою вертикаллю, що виділяється на тлі зелених насаджень проспекту.

2004 року погруддя Т.Г.Шевченка було встановлено і в Херсонській ЗОШ № 52. Автор цієї роботи скульптор Іван Іванович Мердак. Педагогічний колектив, учні школи вирішили підкреслити індивідуальність «своєї рідної домівки» на Херсонщині. Коштами допомогла українська діаспора з Канади, а спілка «Просвіта» вирішила передати бюст школі.

Пам'ятники Шевченку на Херсонщині – свідчення великої любові та поваги до пам'яті поета жителів нашої області. На карті-схемі (див. рисунок 2) вказано кількість

пам'ятників Кобзареві в Херсонській області. Вони завжди оточені великою кількістю квітів.

Висновки. Отже, пам'ятники Т.Г.Шевченку складають, у прямому та переносному сенсі, золотий фонд історико-культурної спадщини Херсонщини. Адже є не тільки цінними науковими та пізнавальними об'єктами, а й реальною базою для активного використання у туристичній сфері.

Рисунок 2. Карта-схема «Пам'ятники Тарасові Шевченку на Херсонщині»»

Перелік джерел посилання:

- 1.Архівні установи Херсонщини: ретроспективна діяльність [Електронний ресурс] URL: www.mycity.kherson.ua/jornal/Konstanty12/ohorona.html.
- 2.Володимиров Л. Шевченко і Херсонщина [Текст]// Джерело. - 1997. - № 21.
- 3.Охорона пам'яток історії і культури – справа державна [Електронний ресурс] URL: www.mycity.kherson.ua/jornal/Konstanty12/ohorona.html.
- 4.Пам'ятники великому Кобзареві на Херсонщині [Електронний ресурс] URL: www.artkavun.kherson.ua.

М.Горбік,
студентка економіко-технологічного відділення, Херсонський політехнічний коледж Одеського національного політехнічного університету

О.В.Шкарбуль,
викладач, Херсонський політехнічний коледж Одеського національного політехнічного університету shkarbulolga@ukr.net

Т.Г. ШЕВЧЕНКО. ПОГЛЯД КРИЗЬ СТОЛІТТЯ

Шкарбуль О.В., М.Горбік «Т.Г. Шевченко. Погляд крізь століття».

Стаття є спробою звернути увагу на особливості інтерпретації образу Т.Г Шевченка кінематографом від першопочатків українського кіномистецтва до сьогодення.

Shkarbul O.V., M.Gorbik «A Look Through the Century».

The article is an attempt to draw attention to the peculiarities of interpreting T.G. Shevchenko's image as a cinema from the very beginning of Ukrainian cinema to the present.

Вступ. До постаті Тараса Шевченка, як і до його творів, український кінематограф не міг не звернутися (див. рисунок 1).

Рисунок 1. Образ Шевченка на кіноекрані

Починаючи з 1920 р. і до сьогодні, геній нашого народу та його творчість стає джерелом багатьох творчих проєктів. Здавалося, досліджено кожен день, кожен твір — але горизонти пізнання продовжують розширюватися, сучасності потрібні нові підходи до його творчості, глибший науковий аналіз.

Матеріал і результати дослідження. Давайте ж прослідкуємо історію образу Т.Шевченка у вітчизняному кіномистецтві від початку до сьогодні. «Тарас Шевченко» — це назва двосерійного фільму Одеської кінофабрики, створеного протягом 1925 — 1926 років режисером Петром Чардиніним і художником Василем Кричевським. Він умістив усе життя Шевченка — їздили фільмувати до Петербурга, до Кирилівки та Моренець. Художнім принципом фільму була правдивість. Зіграв Шевченка один із найкращих акторів «Березоля» Амвросій Бучма (див. рисунок 2). Цей фільм був успішним: журнал «Кіно» повідомляв, що «Тарас Шевченко» (див. рисунок 3) став найбільш касовим в Україні, більше того, його подивилися українці за кордоном, а таких тоді нараховували 8 мільйонів [1].

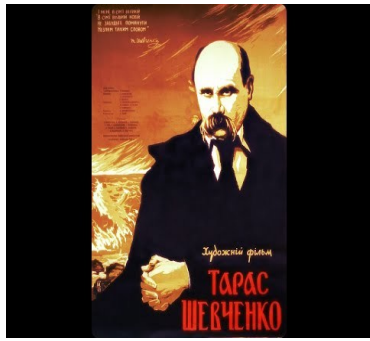

Рисунок 2. А. Бучма

Рисунок 3. Афіша фільму

До постаті Шевченка українське кіно повернеться тільки через 25 років, коли один з найавторитетніших кінематографістів того часу Ігор Савченко поставить фільм під такою ж назвою «Тарас Шевченко» (див. рисунок 4). Савченко самостійно працював над сценарієм, шукав маловідомі матеріали, інтерпретуючи Шевченка, як сильну і незламну особистість. Режисер прагнув показати Шевченка борцем, який хоч і мав вразливу душу, але зумів вижити в жорстоких умовах війська, його не зламала нестерпна муштра. Бути Шевченком на екрані він довірив молодому Сергієві Бондарчуку (див. рисунок 5).

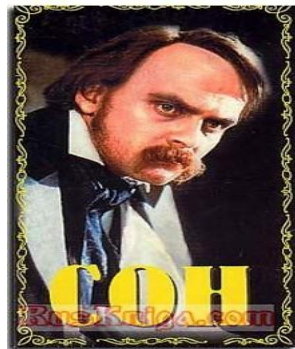
Рисунок 4. Афіша фільму «Тарас Шевченко» 1951 р

Рисунок 5. С. Бондарчук у ролі Т. Шевченка

У 1964 році 150-річчя Шевченка відзначалося масштабно, сприяла цьому хрущовська «відлига». Фільм «Сон» став спробою олюднити Шевченка, зняти з нього бронзовий глянець, показати його як людину з живими почуттями, виявити джерела його таланту, виразити сучасне бачення і розуміння його. Володимир Денисенко (див. рисунок 7), який був учнем Довженка, стажувався після закінчення Київського театрального інституту, написав сценарій разом із Дмитром Павличком. Автори простежили шлях — від хлопчини-кріпака до студента Академії мистецтв, учня Брюлова і визнаного, популярного поета. У фільмі «Сон» показано першу половину життя Шевченка — кріпацтво, викуп з неволі, навчання в Академії мистецтв у Петербурзі, поїздка в Україну і арешт.

Вибрати актора на роль молодого Шевченка було нелегко. Затверджено актора Миколу Губенку. Почалися зйомки. Та вже на другий чи на третій день Денисенко з Губенком посварилися, і розсерджений актор залишив групу. Отоді-то постав Іван Миколайчук, якого і затвердили на роль. Іван Миколайчук (див. рисунок 6) згадував: «Для мене грати роль Шевченка, яким я захоплювався ще в школі, була і честь велика, і відповідальність» [1].

Рисунок 6. Іван Миколайчук

Рисунок 7. Тарас Денисенко

Історії також відомо про два дуже цікавих задуми, що їх не дозволили втілити в Україні за часів застою. Це задум фільму «Марія» за поемою Шевченка, який виношував Сергій Параджанов. Другий задум Романа Балаяна 1969 року. Але заявку не затвердили, сказали: чому це вірменин має ставити фільм про Шевченка? Балаяна це образило.

Десятиріччя незалежності України дало декілька цікавих проектів щодо Шевченка в кіно. 1990 року знято багатосерійний фільм для школярів, в якому показано весь життєвий шлях Шевченка. Сценарій написала група письменників: Іван Дзюба, Іван Драч, Павло Мовчан, Борис Олійник. За втілення взявся режисер Станіслав Клименко фільм отримав назву «Тарас Шевченко. Заповіт». Режисер зняв 9 серій і на основі трьох останніх на замовлення приватної студії 1999 року змонтував ігровий фільм «Поет і княжна», де розповідається про знамениті три літа і де показані стосунки Тараса Шевченка і Варвари

Єднаймо Україну шевченковим словом, 2019, вип. (1) електронний

Репніної. В головних ролях — Тарас Денисенко і Галина Стефанова. 4 серії телепередачі журналіста Юрія Макарова «Мій Шевченко» (див. рисунок 8), в якій крок за кроком простежується життя Шевченка — знімали в багатьох місцях, включно з Кос-Аралом. Цю передачу (див. рисунок 9) висували на здобуття Шевченківської премії [2].

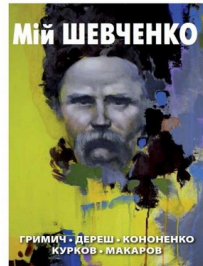

Рисунок 8. Афіша «Мій Шевченко»

Рисунок 9. Кадр з телепередачі «Мій Шевченко»

Також варто згадати про такі проекти: п'єсу Олександра Денисенка «Оксана», драматичну тетралогію львівського поета Богдана Стельмаха «Тарас», «Шевченків міф України» Оксани Забужко.

Як бачимо, кожне звернення до поета та його долі ставали помітними подіями в історії нашого кіномистецтва.

За творами Тараса Шевченка поставлено такі фільми (див. рисунок 10):

- 1911 — Катерина
- 1929 — Злива
- 1933 — Коліївщина
- 1935 — Прометей
- 1936 — Назар Стодоля
- 1953 — Назар Стодоля
- 1959 — Лілея
- 1964 — Наймичка

Рисунок 10. Афіші фільмів на твори Т. Шевченка

Актори, що втілили образ Шевченка на екрані – це : Бучма Амвросій Максиміліанович, Бондарчук Сергій Федорович, Франько Дмитро Васильович, Миколайчук Іван Васильович, Денисенко Тарас Володимирович, Суржик Дмитро Анатолійович та інші.

Висновки. Сподіваємося, що українське кіно ще не прочитало повністю Шевченка — ані як особистості, ані його творчості, та очікуємо на нові талановиті та оригінальні інтерпретації.

Перелік джерел посилання:

1. Волошенюк О. Кінобіографія Т. Шевченка: реконструкція домислу. [Електронний ресурс] URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkkarogo_2014_14_18.pdf. G.
2. Дубенко С. Тарас Шевченко та його герої на екрані. – К.: Наукова думка, 1967. - С. 97–99.

3. Тарас Шевченко в українському вимірі: поет, художник, етнограф. Віртуальна виставка.
[Електронний ресурс] URL: <http://library.vspu.edu.ua/vistavki/shevchenko/shevchenko.htm>.

УДК 821.82-7(089.3)

Я. А. Клікушина,
викладач, комунальний
заклад «Бериславський
медичний коледж»
Херсонської обласної ради
sweet27nice@gmail.com

С. Ільїна,
студентка відділення
Лікувальна справа,
комунальний заклад
«Бериславський медичний
коледж» Херсонської
обласної ради
cneqok20022000@ukr.net

ПОЕТИ ПРО ПОЕТА ЧЕРЕЗ БАГАТО РОКІВ

Я.А. Клікушина, С. Ільїна «Поети про поета через багато років».

Стаття присвячена подіям у сучасній українській культурі, які передбачають переосмислення традиційної ролі та значення твору Шевченка та його постаті. Особлива увага приділяється деміфологізації образу поета у сучасній українській літературі. Зроблено висновок, що, незважаючи на численні спроби деконструювати національний канон, Шевченко та його спадщина не втрачають свого сакрального значення в українській культурі.

Yana Anatoliivna Klikushyna, S. Ilina «Poets about poet after many years ago»

The article is devoted to events in the modern Ukrainian culture, which suggest rethinking traditional role and meaning of Shevchenko's work and his figure. Special attention is paid to demythologization of the poet's image in the contemporary Ukrainian literature. The conclusion is made that although numerous attempt to deconstruct the national canon were taken, Shevchenko and his heritage do not lose their sacred meaning in the Ukrainian culture.

Вступ. Часто про видатних діячів історії і культури, на жаль, прийнято згадувати лише в роки їх ювілеїв. Інша ситуація, коли мова йде про Тараса Григоровича Шевченка (1814-1861). Збирач українського етносу, символ історичної долі, національний геній, моральний авторитет, батько нації ось ті, небагато, але найбільш значимі дефініції цього унікального поета і художника в просторі української культури, яка неначе «всепроникна» для Шевченка. Література, музика, художня творчість, масова культура пронизані творчістю й особою українського генія. Особою, звичайно ж, не стільки реально-історичною, скільки міфологізованою народно-патріотичним канонам [1].

Матеріал і результати дослідження. Про міфологізацію особи Шевченка, що зароджується, писав ще Михайло Драгоманов у своїй відомій праці «Шевченко, українофіли і соціалізм» (1879). До початку ХХ ст. шанування Шевченка стало вже сформованим культом, проте як це і буває, зустріло опір всередині самої культури. Найбільш активні борці з культом Шевченка стали українські футуристи. Так, в передмові під назвою «Сам» до свого збірника віршів «Дерзання» (1914) напередодні столітнього ювілею Шевченка Михайль Семенко (лідер українського футуризму) напише, що «де є культ, там немає мистецтва», «від «Кобзаря» тхне салом і дьогтем», «місце Шевченка в записках наукових товариств», і сам він «спалює свій «Кобзар»» [2]. Цікаво, що через сто років на рубежі ХХ-ХХІ ст. молоді поети до сторіччя футуризму організують вечір «Ремонт Шевченка», на якому намагаються визначити найавангардніший вірш Шевченка [3].

Переосмислити роль Шевченка в українській культурі намагалися письменники, які стоять і на інших естетичних платформах. Наприклад, в романі Володимира Винниченка «Хочу!» цитати й алюзії на творчість Шевченка служили засобом створення іронічного дискурсу твору, а головний герой роману Миколи Хвильового «Вальдшнепи»

розмірковував про негативну, а не позитивну (як прийнято було в той час) роль Шевченка для правильного становлення української національної самосвідомості. Одночасно робилися спроби психоаналітичного прочитання творчості і біографії письменника. Це, наприклад, роботи С. Балея (одного із засновників психоаналізу в Україні) «З психології творчості Шевченка» (1916) і представника одеської групи психоаналітиків А. Халецького «Психоаналіз особистості і творчості Шевченка» (1926). Весь цей досвід протистояння міфологізації образу Шевченка і створення його культу зі зрозумілих ідеологічних причин перервався в 1930-і рр. і відновився він лише в кінці минулого століття.

Перші спроби нової деміфологізації Шевченка були зроблені незабаром після того, як Україна стала незалежною державою. В авангарді цього руху була літературна група «Бу-Ба-Бу» (Бурлеск-Балаган-Буфонада), створена в 1985 роки трьома поетами: Юрієм Андруховичем (Патріарх), Олександром Ірванцем (Скарбник) і Віктором Небораком (Прокуратор) та здійснює своєї діяльністю «іронічну критику дискурсу тоталітарного суспільства» [4]. Представників цієї групи часто називають першими українськими постмодерністами, одним із завдань яких була свідомо деструкція сформованих канонів і табу. Як зазначає Т.Гундорова, для «бубабістів» змішання культурних і соціальних кодів, що спостерігається в їхній творчості, було «формою культурної критики, яка формулює національну культурну парадигму переважно в аспекті масової культури» [4]. При зміні культурної парадигми змінювалися і коди національної культури, в тому числі образ національного поета, його роль і значення в суспільстві. Іронізуючи над канонічним образом Шевченка, «бубабісти» прагнуть змінити щось сакральне значення, яке закріпилося за цією фігурою в українській культурі, тим самим надаючи їй нового значення.

О. Ірванець, найбільш активно працює з шевченківським текстом української культури, в своїй творчості використовує два варіанти трансформації цього тексту: пародіювання прецедентного тексту (в нашому випадку тексту віршів Шевченка) і введення Шевченка як персонажа у свої твори. Так, наприклад, у вірші О.Ірванця «Лист до Т.Г. Шевченка, українського письменника, революціонера й демократа»(1991), вже у назві використання кліше «письменник, революціонер і демократ» створює комічний ефект, який продовжує розкриватися у самому тексті:

Какая-то она, Тарас Григорьевич,
Эта наша жизнь невкусная –
Сплошные тебе Репнины
и Полусмаковы.

У цьому вірші Ірванець зачіпає табуйовану за радянських часів тему інтимного життя поета: пише про двох жінок, близьких Шевченку (княжні Варварі Репніної і покоївки Лукерії Полусмаковою, якій не судилося стати дружиною Кобзаря). Роблячи прізвища цих двох жінок смисловим ядром тексту, зображуючи поруч княжну та покоївку, фокусуючись на внутрішній формі прізвищ (Репніна - ріпа - овоч з гірким смаком; Полусмакова - володіє недостатнім смаком) у зіставленні з «несмачним життям», поет створює експресивний іронічний заряд.

Шевченку та його культу присвячує окреме есе і Патріарх «Бу-Ба-Бу» Юрій Андрухович. Це есе має назву англійською мовою «Shevchenko is OK». Воно складається з декількох розділів. У першому розділі - «Харизма» - зображено не детальну подорож головними життєвими віхами великого поета, починаючи з «агіографічного» походу до краю землі у шість років, яке представлено, як, і майже вся решта біографії Шевченка, не як дійсний, а як тільки можливий факт. У цій умовній біографії Кобзар є не Кобзарем, а Нарцисом, який плаче разом з численними слухачами своєї поезії. Смерть Шевченка Андрухович називає «останньою харизматичною інстанцією». Другий розділ - «Культ» - зображує створення з Шевченка культової фігури української культури: «Є кілька ознак

святості: подвижницьке життя, канонічність текстів, Свята Гора як місце поховання та постійного паломництва» [5], - усі ці ознаки, на погляд Андруховича, є у культурі Кобзаря. Різні ідеологічні табори конструюють своїх власних «малих шевченків»: комуністичного, націоналістичного, християнського, атеїстичного та богоборчого, дисидентського, анархічного. В останньому розділі - «Слава світу» - розвінчується міф про світову славу Шевченка: виявляється, що переклади поета на інші мови є неповноцінними, а пам'ятники, які стоять по всьому світу, створені виключно українцями-емігрантами на свої власні кошти. На завершення, Андрухович розповідає про свій виступ у поетичному кафе одного з пуерторіканських кварталів Нью-Йорка, коли його несподівано «наздогнала» шевченківська слава, у вигляді визнання старого сивого пуерторіканця, засновника того самого кафе. Схвалюючи вірші Андруховича, він сказав, що «Taras Shevchenko is my favourite poet» [6].

Концентрація у цьому есе не характерних для епохи Шевченка слів: харизма, психоз, перформанс, - разом з іронічним тоном усього тексту деконструюють канонічне сприйняття образу національного поета. Але не можна погодитися з Т. Гундоровою, що в результаті усіх цих деконструкцій втрачається сакральне для національної культури значення офіційного поета, першим з яких в Україні є Шевченко. Своє есе Андрухович закінчує промовисто: «Слава тобі, батько наш Тарас, думав я, очманілий. Ти вічно стоїш над нами та дивишся на нас зверху» [7].

В останній книзі [8], що є збіркою есе про різні міста світу, розділ, присвячений Ленінграду, Андрухович практично повністю відводить свою зустріч з духом Шевченка, якого називає фамільярно «ТГШ», то інтимно-шанобливо, але разом з тим і традиційно «Батько». Цього разу постає мовне питання, яке представлене як хворобливий комплекс Великого Кобзаря. У результаті розмова між двома поетами ведеться російською мовою. І знову, незважаючи на прагнення автора деконструювати традиційний міфологізований образ Шевченка, винятковість і навіть сакральність цього образу залишається незмінною: «Я фізично відчув, як мені тепер його не вистачатиме. Коли я пишу «фізично відчув», то це треба розуміти як «мало не заплакав»» [9].

Переосмислення літературних канонів здійснюється і в жанрі біографічної драми. У першу чергу, письменники-драматурги експериментують з самим жанром. Так, І. Драч пише документальну драму колаж «Гора» [10], О. Денисенко - детективну хроніку «Сердечний рай, або Оксана» [11], С. Росовецький - трагіфарс «Шевченко під судом» [12]. Між твором метра української літератури Івана Драча і двома іншими десять років незалежності України. Якщо у «Горі» увага письменника зосереджена на реальних подіях (відтворених за листами, доносими, віршам, спогадами, розпорядженням), що стосуються поховання Шевченка на Чернечій горі, то дві інші п'єси «квазі документальний, увагу письменників концентрує на собі не біографія, а сам художній образ, ідея, артикульована через нього. Можна стверджувати, що Шевченко з провідного персонажа перетворюється в рамкову структуру, в межах якої істотної (а іноді і зайвої) ваги набирають другорядні персонажі» [13]. Так, у драмі «Шевченко під судом» образ українського поета максимально скорочений: право голосу, головним чином, передано другорядним персонажам. М. Шаповал причину такого конструювання драматичного тексту бачить у тому, що Шевченко - «об'єкт складний, для біографічної драми НЕ виграшний, тому що перебуває під охороною національного культурного канону, який перечитується дуже повільно та обережно» [13]. У драмі «Сердечний рай...» висвітлюються останні роки життя Кобзаря (1860-1861), проте у центрі всієї драми зображено його інтимне життя, так і не досягнутий ним «серцевий рай».

Висновок. Слід зазначити, що це одне з небагатьох свідчень сучасної української культури про те, що Шевченко може бути не пророком, і не іконою, не «Батько-Тарасом», а просто поетом, з яким можна вести творчий діалог.

Незважаючи на численні спроби деконструкції канонічного образу Шевченка в українській культурі, сакральне значення його творчості та міфологізованої біографії продовжує зберігатися. Як пише один із сучасних дослідників творчості Шевченка Г. Грабович, «ще до останнього часу я був схильний стверджувати, що при нормалізації українського культурного та політичного життя Шевченко перестане бути іконою, пророком і стане «тільки» одним з великих поетів людства. Це, напевно, так. Але він все таки залишиться пророком, тому що не можна не рахуватися з дією історичної пам'яті та своєрідною, так глибоко відображеною в українських серцях, сили його слова» [14]. Не випадково образ Шевченка став одним з основних символів Майдану: рядки з його вірша «Борітеся - і поборете!» розміщені на транспарантах Майдану, його портрети, що зображують бійців самооборони, висять як на площах, так і обійшли весь інтернет. Один з найяскравіших портретів - «Шевченка на Грушевського»: на ньому Кобзар зображений на тлі палаючого міста з покривом на плечі. На даний момент - це його найактуальніший образ у сучасній українській культурі.

Перелік джерел посилання:

1. Детальніше про міфологізацію Шевченка можна прочитати в роботах: *Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо.* Київ, 2000; *Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу.* Київ, 2001.
2. Ільницький О. Український футуризм. 1914–1930. Львів, 2003. С. 28
3. Літературний вечір 100 років футуризму «Ремонт Шевченка» [Електронний ресурс] URL: http://bit.ua/ai1ec_event/lyteraturnyy-vecher-100-let-futuryzma-remont-shevchenko/ ?instance id=
4. *Гундорова Т.І. Карнавал після Чорнобиля (топографія українського постмодернізму) // Постмодернізм у слов'янській літературі.* Москва, 2004. 165 с.
5. *Андрухович Ю. Shevchenko is OK // Андрухович Ю. Диявол ховається в сирі.* Київ, 2007. 147 с.
6. Тарас Шевченко – мій улюблений поет (англ.)
7. *Андрухович Ю. Shevchenko is OK... С. 158*
8. *Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст.* Київ, 2011.
9. *Андрухович Ю. Лексикон... С. 249.*
10. *Драч І. Гора.* Київ, 1997.
11. *Денисенко О. Сердечний рай, або Оксана.* Київ, 2009.
12. *Росовецький С. Шевченко під судом // Коронація слова: Зб. п'єс лауреатів конкурсу 2006 та 2007 рр.* Київ, 2008.
13. *Шаповал М. Драма про Шевченка: інтермедійний ключ розуміння. // Слово і час. 2013. № 8. С. 69.*
14. *Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка.* Київ, 1998. С. 193.

СЕКЦІЯ 2 ШЕВЧЕНКО В СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ

А. В. Стегалюк,
викладач,
Херсонський
політехнічний
коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
stegalyukav@gmail.com

К. Недашковська,
студентка відділення ,
комп'ютерної та
програмної інженерії,
Херсонський
політехнічний
коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
tinusiaaaaaaaaaa@gmail.com

«ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ КІТЧ» В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

А.В. Стегалюк, К.О. Недашковська «Шевченківський кітч» в сучасних українських реаліях».

Стаття містить цікаві дослідження щодо впровадження в молодіжне життя ознак сучасної кітчезації на прикладі легендарної постаті Тараса Шевченка.

A.V. Stegalyuk, K.A. Nedashkovskay «Shevchenko's kitsh» in modern Ukrainian realities».

The article contains an interesting researches dedicated to implementation of modern features kitshing in by means of an example of legend person Taras Shevchenko.

Зараз молодь відчула потребу сказати своє слово про Шевченка.

Він – не минуле, а наш сучасник.

Його слова – то правда сьогодення.

Його творчість – геній для всього світу, і наше завдання її прочитати по-новому.

Т. Шевченко – зрештою *цекрутоімодно*.

Ми і Шевченко – це відродження нашого коріння і побудова майбутнього.
(цитата з тексту-повідомлення про фестиваль, присвячений Т. Г. Шевченку)

Вступ. Стрімкі процеси розвитку суспільства, зрештою, комерціалізація сучасного способу життя спричиняють інтерпретацію культурного надбання, переосмислення й перекодування попередньої культурної інформації. Усе частіше на відзначення певної річниці можна спостерігати проведення театралізованих шоу, що реконструюють події минувшини, на честь відомих митців створюються своєрідні ігрові, карнавальні заходи, так звані квести тощо.

Поширенню «ідеї» в маси значною мірою сприяє і наявність новітніх технічних засобів (що використовуються не тільки з метою пропаганди й поширення інформації, а й для більш вигідного її представлення). Чого варта гонитва за засобами візуалізації (та іншими способами «зацікавлення») навіть на лекціях у класичних університетах; майже жодна (за нашими уявленнями, серйозна) організація нині не існує без власного сайту, логотипу тощо. Так, зокрема, про це пише Р.Семків у збірці есеїв «Фрагменти»: «Інтернет пропонує не лише новий носій інформації – електронні мережі, а й по-новому організовує матеріал,

зрощуючи звичний текст з ілюстраціями-«петчами», рекламними баннерами, звуковою доріжкою, анімацією, відео»[1].

Матеріал і результати дослідження. Постать самого Т.Г. Шевченка (а разом і його багатогранна творчість), опинившись «тут і зараз» у певний час і в певних умовах, зазнала своєрідного розкладання на окремі «відомі місця», часом потрактовані відповідно до різних потреб.

Цікаві для аналізу марки із зображеннями Шевченка чи його скульптурними втіленнями за радянського часу із відповідними супровідними текстами. Не менш красномовними видаються також розвідки різного періоду й місця видання (масштабні й дрібніші) про життя й творчість митця. Строкатість підходів і долучення Шевченка до різних ідейних рухів насправді інколи вражає. Тому системне вивчення робіт, присвячених дослідженню життя Кобзаря та його спадщини має, безперечно, тривати.

У засобах масової інформації, під час вивчення творчості поета в школі його образ постає часто пласким, шаблонним. Шевченко міцно вкоренився у свідомості як борець, а от «із чим» або «із ким» та інші «неважливі» моменти не так актуальні.

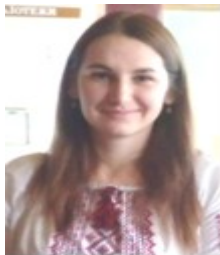
Сучасне буття багатьох відомих талановитих митців саме таке: *бути розкладеним* на атоми в численних наукових роботах, *розібраним* на цитати, *відтвореним* на марках, сувенірах, листівках, прапорцях, підручниках, парканах, футболках, чашках, машинах – і цей ряд можна продовжувати, але при цьому *залишатися магічно непізнаним*, та, по правді, *невідомим*. У цьому і полягає одна з ознак сучасної кітчезації, коли вирізаються окремі привабливі місця і безкінечно тиражуються майже на будь-чому, а водночас затертим залишається решта зображення.

Доволі часто в текстах-заспівах до сучасних культурних заходів відзначається актуальність Шевченка, наголошується, що Шевченко – «це круто і модно». «Зачинателі «Шевченко-фесту», перш за все, поставили собі за мету прочитати поезію Великого Кобзаря по-новому й довести, що Тарас Шевченко – це модно.

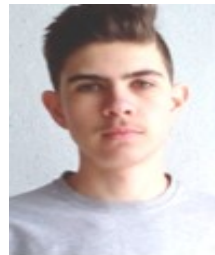
Висновки. Шевченкові твори не є «мистецтвом-в-собі», «мистецтвом заради мистецтва». Оті недоказані місця (у переносному, звичайно, значенні), своєрідні лакуни в текстах (залишені самим Шевченком, а не ретельними редакторами), така собі вроджена можливість повторного прочитання і відтак перекодування, можливо, і є матрицею. Наскільки чесно й коректно цю матрицю відтворювати, – то вже питання сумління кожної окремої людини й суспільства в цілому.

Перелік джерел посилання:

1. Семків Ростислав. Фрагменти: есеї.- К.: Смолоскип, 2000. – 80с.
- 2.

О.В.Ботвинюк,
викладач,
Херсонський
політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного
університету
ok.botwinuk@ukr.net

Д.Ткачук,
студент відділення
комп'ютерної та
програмної інженерії,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
ama4e6ypek@gmail.com

ВІДОМІ ХЕРСОНЦІ - ЛАУРЕАТИ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ

лауреати Шевченківської премії».

Тези містять відомості про лауреатів Національної премії ім.Т.Шевченка, які прославили Херсонщину. Зазначено завдяки яким творчим досягненням херсонці стали переможцями у різні роки.

of the Shevchenko Prize» . The theses contain information about the laureates of the T.Shevchenko National Prize, which glorified Kherson region. It is noted thanks to which creative achievements Khersons became winners in different years.

Вступ. Рідний край — це цілющі джерела, до яких пробивається гострий корінець людської свідомості, пробивається до життя, до знань, до світла. Херсонська земля – батьківщина багатьох обдарованих, яскравих і харизматичних особистостей, які стали гордістю не тільки національної історії та культури, але й ввійшли до пантеону слави інших країн. Чимало з них прославили нашу землю, ставши лауреатами Національної премії України імені Т.Шевченка. Вона присуджується за найвидатніші твори літератури і мистецтва, публіцистики і журналістики, які є вершинним духовним надбанням українського народу, утверджують високі гуманістичні ідеали, збагачують історичну пам'ять народу, його національну свідомість і самобутність, спрямовані на державотворення і демократизацію українського суспільства.

Матеріал і результати дослідження. Багато видатних людей прославили Херсонщину. Серед них відомий кінорежисер С.Ф.Бондарчук, народний артист України П.Ф.Громовенко, письменник А.І.Кичинський, актриса П.В.Куманченко, кінематографіст О.О.Левченко, актор Є.П.Пономаренко, архітектор Л.І.Філенко, журналіст А.Я.Фріман, художник О.О.Шовкуненко.

Бондарчук С.Ф. – лауреат Шевченківської премії 1982 р. разом із М.П.Мащенком (режисером - постановником), А.І.Харитоновим (виконавцем ролі Овода) за трисерійний художній фільм «Овід» (Київська кіностудія ім.О.Довженко). Народився на Херсонщині, в селищі Білозерці, 25 вересня 1920 року. Працював актором Єйського драматичного театру.

Навчався у майстерні С.Герасимова та Т.Макарової. Тоді ж відбувся його дебют у кіно, де молодий актор зіграв у культовому для свого часу фільмі «Молода гвардія» роль підпільника Валька. З цієї роботи почалася кар'єра С. Бондарчука у кіномистецтві. Широке суспільне визнання принесла Сергієві Бондарчуку провідна роль у фільмі «Тарас Шевченко» (1951). У 1952 р. став народним артистом СРСР. Світову славу Сергієві Бондарчукові принесла режисерська діяльність, розпочата наприкінці 1950-х років. Його дебютом як кінорежисера став фільм «Доля людини» (1959), що одразу ж був потрактований як етапна подія у кінематографії й засвідчив посилення гуманістичних, людинолюбних тенденцій у мистецтві. По-справжньому епохальною подією стала чотирьохсерійна стрічка С. Бондарчука «Війна і мир» (1966–1967), що здобула низку премій на різноманітних кінофестивалях, найпочеснішою і найвизначнішою з яких став «Оскар», вручений українцеві 1968 року.

Крім того, що С. Бондарчук — режисер-постановник фільму, він також зіграв у ньому роль П'єра Безухова та написав сценарій. Наступною вагомою кінороботою Сергія Бондарчука став батально-психологічний фільм «Вони захищали Батьківщину» (1975р.). Лірико-філософський талант кіномислення Сергія Бондарчука втілюється у стрічці «Степ» (1977), знятій за творами А.Чехова. 1982 р. — за значний внесок у кінокультуру його відзначають престижною Міжнародною премією Академії Сімба (Італія), підкреслюючи значення українського митця для традицій європейського кіно, спрямованого на дослідження й вираження глибинних людських поривань, переживань, прагнень. Помер 20 жовтня 1994 р.

Громовенко П.Ф. – лауреат премії 1993 р. за концертну програму «Та не однаково мені...» 1989 – 1992 рр. Народився 24 червня 1941 року в с.Хрещенівка Нововоронцовського р-ну Херсонської області. Працював у Київському театрі оперети, Київському українському драматичному театрі ім.І.Франка, Київській філармонії, де

дебютував 1977 р. з сольною програмою «Стою на землі» за віршами Б.Олійника. Пам'ятною для глядачів стала програма «Я прийшов дати вам волю» за романом В.Шукшина. Великий відгук мала літературна композиція «Зі сторінок, що неволила тьма» за творами П.Тичини, В.Стуса, М.Руденка, Є.Плужника та інших авторів. Готувала композиції програм і водночас була режисером дружина Павла – Р.Скорульська, представниця знаної в Україні мистецької родини. А ще з великим успіхом Громовенко виступав у радіожурналі «Слово», читав «Щоденник» Т.Шевченка. Талант П.Громовенка відзначено почесними званнями і нагородами України. У 1996 р. йому присвоюють звання народного артиста України, у 1997 році він першим серед уродженців Херсонщини став лауреатом Національної премії імені Т.Г.Шевченка.

Твори: моновистави за творами української і російської класики, сучасних письменників: «Стою на землі» Б. Олійника, «Моя колиска — скіфський степ» (укр. поезія, проза, пісня, романс), дві програми за тв. В. Шукшина — «Я прийшов дати вам волю» та «Червоної калини гроно»; «Найвища нагорода» за повістю В. Викова, «Вінок сонетів» (класич. європ. поезія епохи Відродження — Ф.Петрарки, В. Шекспіра, П. Скаррона та ін.; у супроводі піаністки І.Порошневої, яка виконувала тв. Дж. Палестрини, А. Скарлатті, Ф. Ліста, Й.С.Баха), «Я честь віддам титану Прометею» (укр. класика), «...Найбільш за все — любов до батьківщини» (за тв. О.Гончара, Р. Гамзатова, І. Драча, Ч. Айтматова, Ю. Яновського).

Значне місце в його творчості займала поезія Т. Шевченка. У нього поет поставав як людина широкої ерудиції, європейський інтелігент, котрий своє життя, помисли й талант присвятив своєму народові. Епіграфом моновистави були рядки з твору П. Гірника «Твори Шевченка - гнів, а не жура!».

Кичинський А.І. – лауреат Шевченківської премії 2006р. за книги поезій «Пролітаючи над листопадом», «Танець вогню». Народився 4 квітня 1950 року в селі Преображенці Чаплинського району на Херсонщині. Лауреат літературних премій ім. Павла Усенка (1983) та ім. Бориса Нечерди (2000), Шевченківської премії (2006).Лауреат міжнародної літературної премії «Летюче срібне перо» фестивалю поезії слов'янських країн «Слов'янські обійми» (2008). Автор 13 поетичних книг, виданих в Україні і в Росії.

Автор збірок: «Вулиця закоханих дерев» (1976), «Світло трави» (1979), «Серед білого дня» (1980), «Землі зелана кров» (1982; премія ім.П.М.Усенко 1983), «Листоноша – Земля» (1985), «Дорога завдовжки в любов» (1988), «Повторення не пройденного» (1990), «В гості до мами: вірши, поема» (1991), «Жива і скошена тече в мене трава» (1999; премія Бориса Нечерди), «Бджола на піску...» (2003), «Пролітаючи над листопадом: Поезії» (2004), «Танець вогню» (2005), в яких широко представлені інтимна і пейзажна лірика, художньо осмислюються місце людини у часі і просторі, духовні цінності життя. Кичинський - автор текстів багатьох пісень і художніх перекладів.

Я знаю щастя – трудне, чоловіче.
 Заради нього, певно, ми й жили.
 Щоб людям чесно глянути у вічі,
 А руки синові були як дві бджоли.
 І щоб мій степ
 Не зміг без лемеша,
 Як я не зміг без тебе, Україно...
 Щоб виростало щастя мого сина
 Таврійським хлібом,
 Сіллю Сиваша...

Із книжки «Вулиця закоханих дерев» [3].

Куманченко П.В. – лауреат премії 1971 р. разом з О.Є.Корнійчуком (драматургом), Д.О.Алексідзе (режисер - постановник), Ю.С.Ткаченко, Є.П.Понамаренком, М.О.Задніпровським, В.М.Дальським (виконавцями головних ролей) за виставу «Пам'ять серця» в Київському українському драматичному театрі ім.І.Франка. Народилася 8 (21) жовтня 1910 р. в селі Музиківка Білозерського району Херсонської області у родині залізничника. Спочатку грала в Миколаївському робітничо-селянському драматичному театрі. Потім були харківські Театр юного глядача і Театр робітничої молоді (ТРАМ). Впродовж 1937-1961 років вона стала справжньою зіркою Харківського українського драматичного театру ім. Т.Шевченка, грала головні ролі у виставах за п'єсами вітчизняних і зарубіжних драматургів. Дебютувала Куманченко на шевченківській сцені двома діаметрально протилежними ролями - 60-річної Захарівни в спектаклі «Кубанці» і юнги-підлітка Юрка в «Загибелі ескадри». Актрисі в ту пору було 27 років. Під час війни актори Театру імені Т.Шевченка організували фронтову бригаду: по всій лінії фронту вони возили блискучу комедію Г.Квітки-Основ'яненка «Шельменко-денщик». Її популярність в Харкові не знала меж. У театр ходили не на спектакль, а на неї - на Куманченко. У її фільмографії – більше 20 картин. Заради коханого чоловіка-актора, вона переїхала в Київ і стала актрисою Українського драматичного театру ім. І.Франка. На його сцену вона буквально увірвалася, зігравши кубинську революціонерку Терезу в спектаклі «День народження Терези». Померла П.В.Куманченко 2 лютого 1992 року.

Шовкуненко О.О. – лауреат премії 1970 р. за серію портретів (поета М.Рильського, генерала-майора С. Ковпака, партизанки М. Вовчик) і цикл нових пейзажів. Народився 21 березня 1884 року в Херсоні. Першим істинним наставником Олексія став вихованець майстерні Києво-Печерської Лаври іконописець Семен Семенко, який керував його вправами в малюнку, постачав своєму захопленому учневі «зразки» для копіювання, розповідав про Петербурзьку академію мистецтв. Мистецьку освіту Олексій Олексійович здобув в Одеському художньому училищі (1908) і Петербурзькій академії мистецтв (1917). Потім повертається до рідного міста. Згодом молодий художник очолив одну з трьох майстерень у херсонській Пролетарській художній студії (1917-1922 рр.), пізніше - Одеському політехнікумі образотворчих мистецтв, Київському державному художньому інституті.

З 1926 викладав у Одеському політехнікумі образотворчих мистецтв, з 1929 — в Одеському художньому інституті, керував майстернею жанрового та портретного живопису. Реалістичні портрети героїв партизанського руху, передовиків виробництва та діячів культури і мистецтва, а також індустріальні пейзажі принесли йому популярність в Україні й за її межами.

Шовкуненко О.О. до кінця свого життя послідовно утверджував активне ставлення до природи. Вона для нього не лише невичерпне джерело естетичної насолоди, а й могутній чинник очищення людського характеру. Ось чому він був завжди вірний своїй любові до пейзажу. Твори художника зберігаються в музеях Москви, Києва, Харкова, Одеси, Полтави, Херсона. Митець удостоєний звання народного художника СРСР (1944), Державної премії та високих державних нагород. У 1981 році ім'я художника присвоєно Херсонському художньому музею, вулиці в рідному місті Херсоні та Києві, та річковому пасажирському судну. Твори: серії акварелей – «Одеський суднобудівний завод» (1929 – 30), «Дніпробуд» (1930 – 32), «Луганський паровозобудівний завод» (1936); портрети – А.Арбінської (1924), П.Тичини (1940), В.Заболотного, І.Ле (обидва – 1942), М. Рильського (1944 – 45), Яковлева (1944), О.Богомольця, О.Ковпака (обидва – 1945) та ін.

Висновки. В історії Херсонщини, що міститься на сонячному півдні нашої країни, що чарує красою природи і величчю історичних пам'яток, серед людей, що з покоління у покоління передають як цінний спадок щирість своїх сердець, закарбували важливі сторінки свого життєпису ті, кого без перебільшення можна назвати героями нації. Коло

цих людей набагато ширше, ніж рамки дослідження, і тому завданням кожного з нас є збереження пам'яті про наших славних краян.

Перелік джерел посилання:

1. Голобородько Я. Ю. Мистецтво слова Анатолія Кичинського // Світ таврійських письменників: імена, долі, твори : експерим. підруч.хрестоматія / Я.Ю.Голобородько. – Херсон : Персей, 2001 – С. 349-365.
  2. Крат А. А. Анатолій Кичинський: «Поезія це театр одного актора» / Анатолій Крат // Новий фаворит. – 2006. № 4. - С.20-21.
  3. Кичинський А.І. Із книги «Пролітаючи над листопадом» [Електронний ресурс] URL: <http://ukrcenter.com/Література/Анатолій-Кичинський/57116-1/Із-книги-Пролітаючи-над-листопадом>.
  4. Лауреати Шевченківської премії – уродженці Херсонщини. – Режим доступу: <http://unalib.ks.ua/laureati-shevchenkivskoi-premii.htm>
- Порядок висунення творів на здобуття Шевченківської премії. [Електронний ресурс] URL: <http://www.knpu.gov.ua/content/poryadok-visunennya-tvoriv>

СЕКЦІЯ № 3

УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ – ВИДАТНІ МОВОЗНАВЦІ

Скрипка К.
студентка
економіко-
технологічного
відділення,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного

О. В.Шкарбуль,
викладач,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
shkarbulolga@ukr.net

університету

КОБЗАР УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

Скрипка К., Шкарбуль О.В. «Кобзар українського мовознавства».

Стаття є спробою звернути увагу на роль видатного прозаїка, засновника українського роману, у започаткуванні українського мовознавства, його вплив на становлення цієї науки.

Skrypka K., Shkarbul O.V. «Kobzar ukrainian movoznavstva».

The article is an attempt to draw attention to the role of the prose writer, the founder of the Ukrainian novel, the initiation of Ukrainian linguistics, and its influence on the formation of this science.

Вступ. Друга половина XIX ст. – початок XX ст. позначені боротьбою навколо питання про розвиток української мови і літератури. Більшість українських письменників того періоду так чи інакше торкнулись мовних питань.

Матеріал і результати дослідження. Одним із представників тієї епохи є батько українського роману Іван Нечуй-Левицький (1838-1918). Він походив зі священничої родини на Київщині. Як зазначав І. Огієнко у своїй праці «Історія української літературної мови»: «Ще зрання письменник знав українську мову, так як в сім'ї українську мали за свою звичайну домову мову. До часу Нечуя-Левицького наша описова мова була ще слабенька — видно, письменникам бракувало для того слів. Зовсім не те бачимо в Нечуя-Левицького: його мова сильно збагатилася й він однаково вільно веде й розмову дієвих осіб, і малює широкі картини природи чи психічні глибокі переживання. До того ж Нечуй-Левицький добре знав українську мову й науково і р. 1914-го випустив свою «Граматику українського язика». [3]

Робота І. Нечуя-Левицького в галузі мовознавства складна і суперечлива. З одного боку, це один з фундаторів української класичної прози. За своє життя митець написав більше 50 літературних творів. Літературна спадщина письменника досить велика і жанрово різноманітна: романи, повісті, оповідання, новели, нариси, гуморески, казки, драми тощо.

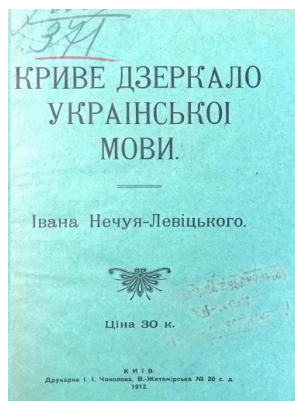

З іншого боку, це автор філологічних праць «Органи російських партій», «Світогляд українського народу в прикладі до сьогочасності», «Українство на літературних позвах з Московщиною», «Сьогочасне літературне прямування», «Школа повинна бути національна», «Сорок п'яті роковини смерті Тараса Шевченка». Ці статті і розвідки доводять те, що боротьба за українську мову, її права, розвиток і збагачення стала головною в житті письменника. Свої погляди на розвиток української літературної мови Нечуй-Левицький виклав у низці спеціальних праць. У них він порушував проблеми історії української літературної мови.

Постійно приділяв увагу І. Нечуй-Левицький і питанню збагачення української літературної мови, розширення сфер її функціонування. Його обурював низький рівень мовної культури української інтелігенції, що спілкувалася суржиком. Письменник наголошував, що єдина літературна мова не повинна відриватися від народнорозмовної основи. Не всі поради письменника можна сьогодні прийняти беззастережно. Наприклад, він

пропонував уживати середнього роду *ання, весілля, начинання* в родового відмінка тільки із закінченням *-ів* в, *весілів, начинаннів*), заперечував потребу написанням апострофа у типу *з'їзд, сім'я (зйїзд, Іван Нечуй-Левицький проти «двоєніє аллилуй» – точок*», тобто літери «ї».

іменники типу *опові* формі множини (*оповіданн* словах *сім'я*). виступив двоїння

д і

Проте серед великої кількості запропонованих ним слів чимало зрештою увійшло до літературної мови, стало її надбанням (*заохочувати, нехтувати, вчинок, житло, хист*). Письменник справедливо пропонував вживати займенники *цей, ця, це* замість *сей, ся, се*, а замість форм *життє, питтє, повітре* використовувати *життя, пиття, повітря*.

Як громадський діяч І. Нечуй-Левицький порушував питання освіти рідною мовою. Письменник видав «Граматики українського язика» (ч. I – «Етимологія», ч. II – «Синтаксис»), а також «Словар. Деякі народні й нові книжні слова (неологізми)», що містив 861 реестрове слово.

Рисунок 1 – Перші видання мовознавчих праць І. Нечуя-Левицького.

Свої погляди на розвиток української літературної мови Нечуй-Левицький виклав у низці спеціальних праць, а саме: «Сьогочасне літературне прямування» (1878, 1884),

«Сьогочасна часописна мова на Україні» (1901), «Криве дзеркало української мови» (1912) (див. рисунок 1). У них він порушував проблеми історії української літературної мови, її зв'язку і співвідношення зі старописемною мовою на народній основі; обґрунтував закономірність формування нової літературної традиції на центральноукраїнській діалектній основі. Письменник протестував проти спроб переорієнтації української літературної мови на південно-західну основу. На початку ХХ ст. західноукраїнські культурні діячі, очолені М. Грушевським, «щоб штучно поставити бар'єр між українською і російською мовами, почали насаджувати на Східній Україні правопис і лексику, що протягом десятків років вироблялися в Галичині на місцевій, діалектній основі» [1, с. 139]. Іван Нечуй-Левицький виступив проти правописної практики М.Грушевського («Криве дзеркало української мови» (1912).

Висновки. Обстоюючи орієнтацію тільки на «живий сільський язик», І.Нечуй-Левицький у своїх літературних використовує не лише лексику села. Він змушений був вводити у текстову тканину запозичені слова (інтернаціоналізми, русизми) та нові синтаксичні конструкції. Ця інтернаціональна лексика, яка, хотів того І. Нечуй-Левицький чи ні, упевнено входила в літературознавчий обіг на Україні і ставала нормою вжитку [4].

Перелік джерел посилання:

1. Іванченко Р. Т. Іван Нечуй-Левицький. Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1980. – 189 с.
2. Меженко Ю. Іван Семенович Нечуй-Левицький. Літературний нарис. – Торонто: Мости, 2000. – 196 с.
3. Огієнко Іван (Митрополит Іларіон) Історія української літературної мови / Упоряд., авт. іст.-біогр. нариску та приміт. М. С. Тимошик. — К.: Наша культура і наука, 2001. — 440 с., іл. (Видавничий проект Фондації імені митрополита Іларіона (Огієнка) «Запізніле воротя» [Електронний ресурс] URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu15.htm>.
4. Творча індивідуальність І. С. Нечуя-Левицького і літературний процес: Зб. тез доп. і повід. респ. наук. конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження письменника. – Черкаси, 1988. – 134 с.

Л. В. Удод,
викладач,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
lvudod@ukr.net

А. Коробов,
студент механічного
відділення,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського національного
політехнічного
університету
Lion228337@gmail.com

**ГОТУЄМОСЯ ДО ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОЇ МОВИ
ІНТИМНОЇ ЛІРИКИ ІВАНА ФРАНКА
(на матеріалі вірша «Чого являєшся мені у сні?»)»**

Л.В. Удод, А. Коробов «Готуємося до ЗНО з української мови і літератури: особливості поетичної мови інтимної лірики Івана Франка (на матеріалі вірша «Чого являєшся мені у сні?»)».

Стаття містить аналіз художнього мовного багатства інтимної лірики І.Франка на прикладі поезії «Чого являєшся мені у сні?».

L.V.Udod, A.Korobov «Prepare to Independent External Evaluation of Ukrainian language and literature: The features of the poetic language of Ivan Franko intimate poetry on the material of the poem « Why do you appear to me in dream?».

The article contains an analysis of artistic linguistic wealth of intimate lyrics by Ivan Franko on the example of the poetry «Why do you appear to me in dream?».

Вступ. Мова будь-якого поетичного твору повинна вивчатися в органічному зв'язку з тими образами, тими думками й почуттями, які виражені письменниками, якими вони прагнуть поділитися з читачами, якими вони прагнуть вплинути на розум, почуття і волю читачів. Поезії інтимної лірики І. Франка, які ввійшли до збірки «Зів'яле листя», відзначаються глибоким ліризмом, недарма сам автор назвав свою збірку «ліричною драмою». М. Коцюбинський зазначав: «У Франка є прекрасна річ — лірична драма «Зів'яле листя» — се такі легкі, ніжні вірші, з широкою гамою чувства і розуміння душі людської, що, читаючи їх, не знаєш, кому оддати перевагу: чи поетові боротьби, чи поетові-лірикові, співцеві кохання і настроїв» [2, с. 58—59].

Матеріал і результати дослідження. Поезії інтимної лірики І. Франка відзначаються багатством тропів, риторичних та синтаксичних фігур. Тому аналіз художньої мови віршів, що ввійшли до збірки «Зів'яле листя», подамо на прикладі поезії «Чого являєшся мені у сні?».

Використання автором простих тропів (**звичайних та метафоричних епітетів:** «чудові очі... ясні»; «дно студене»; «зарєво червоне»; «довгими ночами»; «щастя молодого»; «ди́ва золотого» та ін., **порівнянь:** «очі..., немов криниці дно студене»; «уста..., мов зарєво червоне»; «серце..., неначе перла у болоті» [4, с.110—111] тощо) підкреслює надзвичайну красу дівчини, її байдужо-зневажливе ставлення до почуттів закоханого юнака і його високі душевні поривання.

Із **складних тропів** митець найчастіше застосовує **метафори** («докір займається і ...тоне у тьмі»; «ти серце надірвала»; «вирвала ридання голосні»; «свій біль, свій жаль, свої пісні у серці здавлюю на дні» [Там само], які підсилюються повторами, що увиразнюють душевний біль ліричного героя з приводу неподіленого глибокого почуття.

Застосування **тавтологічних повторів** («В житті мене ти знать не знаєш, хоч знаєш, добре знаєш, як я люблю тебе без тями, як мучусь Довгими ночами і як літа вже за літами свій біль, свій жаль, свої пісні у серці здавлюю на дні...» [Там само]) надає можливість усвідомити надзвичайність великого і справжнього почуття закоханого, який спочатку ніби протестує проти появи образу його коханої, що являється йому уві сні (**анафора** 1-ої, 2-ої строф: « Чого являєшся мені у сні?»). Неможливість забути кохану і відсутність її образу є ще тяжчою для ліричного героя, тому він просить дівчину з'являтися йому хоча б уві сні. І. Франко надзвичайно майстерно застосовує різноманітні **риторичні фігури:** **риторичне заперечення** «О ні!» змінюється на **риторичне звертання** «Являйся, зіронько, мені!», що підсилюється **риторичним окликом** «Хоч в сні!».

Застосування митцем в останній строфі вірша авторських **дієслівних синонімів** (тужити — не жити), контекстуальних дієслівних рядів («серце... марніє, в'яне, засиха»; «хоч в сні... оживає, грає, віддиха») надає можливість студентів-читачеві усвідомити глибину почуття ліричного героя, що переповнювали душу закоханого, для якого кохання, як і для самого автора, — це «диво золоте», «щастя молоде».

Аналізуючи художню мову вірша, студенти доходять висновку, що поезія «Чого являєшся мені у сні?» є одним із зразків інтимної лірики І.Франка, а кохання — високе і благородне почуття.

Висновки. Таким чином, можна зазначити, що аналіз мови ліричного твору на заняттях української літератури в Херсонському політехнічному коледжі ОНПУ сприяє розвитку зв'язного мовлення студентів, їх творчої активності, самостійності, вихованню морально-етичних якостей і мистецьких смаків. На думку Є. Пасічника, «ліричні твори допомагають проникнути у внутрішній світ людини, відкрити її гуманістичні устремління» [3, с. 302].

Перелік джерел посилання:

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник [Текст]. — К.: Либідь, 2001. — 488с.

2. Коцюбинський М. М. Твори в шести томах [Текст]. т. 4. — К., 1962.
3. Пасічник Є. А. Методика викладання української мови в середніх навчальних закладах [Текст]. — К.: Ленвіт, 2000, — 384 с.
4. Франко І. Твори в двох томах [Текст]. — Т.1. — К.: Радянська школа, 1988. — 198 с.

Т. О. Куцак,
викладач,
Херсонський
політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного
університету, e-mail:
takucak@ukr.net.

О. Березинська,
студентка відділення
комп'ютерної та програмної
інженерії,
Херсонський
політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного
університету, e-mail:
berezinskaya24@gmail.com

**«НЕМАЄ КРАЩИХ І ГІРШИХ, ВИЩИХ І НИЖЧИХ МОВ.
АЛЕ Є МОВА РІДНОГО НАРОДУ, ЯКУ НЕ МОЖЕ
ЗАМІНИТИ ЖОДНА ІНША» (І. ЮЩУК)**

Т.О. Куцак, О.Березинська «Немає кращих і гірших, вищих і нижчих мов. Але є мова рідного народу, яку не може замінити жодна інша» (І.Ющук). Студентка 205 групи Березинська О. під керівництвом викладача Куцак Т.О. дослідила діяльність Івана Ющука як мовознавця та його внесок у розвиток мовознавчої науки в Україні.

T.O. Kucak, O. Berezynska «There are no better and worst, higher and deeper languages. But there is a language of a native people that can't be replaced by any other» (I. Yushchuk). Student of group 205 under the direction of teacher Kucak T.A. investigated Ivanna Yuschuk's activities as a linguist and his contribution to the development of linguistic science in Ukraine.

Вступ. «Немає кращих і гірших, вищих і нижчих мов. Але є мова рідного народу, яку не може замінити жодна інша», – з таким гаслом професор І. Ющук, відзначений різноманітними преміями та званнями, більш як півстоліття присвятив українській мові. Ющук Іван Пилипович – кандидат філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, член Національної спілки письменників України, завідувач кафедри слов'янської філології Київського міжнародного університету, член Центрального правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім.Тараса Шевченка та Товариства «Україна – Сербія». Нагороджений орденом «За заслуги» III ст. (1998р.).

Матеріал і результати дослідження. І. Ющук – автор одинадцяти книжок перекладів творів сербських, хорватських, словенських, лужицьких письменників, численних праць із питань українсько-югославських літературних взаємин, фундаментального дослідження «Т.Г. Шевченко в літературах народів Югославії». Та найвагоміше в його творчому доробку – це праці з української мови: посібники «Практикум з правопису української мови», «Практичний довідник з української мови», «Я вчу український язук» (у двох книгах), «Курс ускореного обучения украинскому языку», «Украинский язык для начинающих», «Вступ до мовознавства», збірник статей «Мова наша українська», підручники «Рідна мова» для 5 - 9-го класів. Нещодавно вийшла його ґрунтовна праця «Українська мова. Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів», у якій не обійдено, мабуть, жодного питання, що стосується рідної мови. А у співавторстві з І.Олійник та М.Гуцем написано посібник «Українська мова професійного спілкування», що містить теоретичний і практичний матеріал із різних аспектів ділового спілкування, етикету, поведінки.

З-поміж вагомого наукового і методичного доробку І.Ющука особливої популярності набули підручники та посібники з української мови для середньої школи.

Новизну і переваги своєї методики так пояснює автор: «Не правила - основне в підручнику. У центрі уваги повинна бути дитина, її всебічний розвиток. Учні мають бути цікаво працювати з навчальною книжкою. Він, зрештою, повинен повірити в себе, у свої інтелектуальні здібності, творчі можливості».

І. Ющук створив нові програми з рідної мови для середньої школи.

У них враховано найновіші досягнення психології й методики викладання мови. Ці програми він забезпечив своїми підручниками.

Коло творчих зацікавлень І. Ющука дуже розмаїте. Він плідно працює на ниві художнього перекладу. В його творчому доробку - переклади з сербської, хорватської, словенської, македонської, лужицької мов. Захоплюється І. Ющук і народнопоетичною творчістю південних слов'ян.

Вражає надзвичайна працюовитість І. Ющука: невтомний на науковій ниві, у створенні підручників для загальноосвітніх шкіл і вищих навчальних закладів, у галузі художнього перекладу, провадить велику громадську роботу в різних товариствах всеукраїнського значення, часто виступає з доповідями на наукових конференціях, є одним з ведучих телепередач про мову. А ще довготривала викладацька робота.

У вченому-патріоті І. Ющуківі гармонійно поєднується гострий розум і щедра, відкрите людям серце. Він несе їм слово правди про Україну, її культуру, мову.

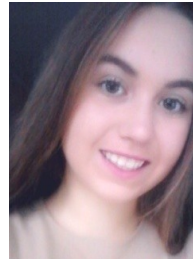
Висновки. Отже, українське мовознавство існувало й існуватиме завдяки самовідданій праці її видатних учених, які щиро люблять рідну мову і наукову діяльність, які безперервно працюють над її вдосконаленням і розвитком. Шануймо ж їх, знаймо їхні імена і пам'ятаймо, адже вони працювали і працюють для нас - для синів і дочок українського народу.

Перелік джерел посилання:

1. Видатні українські мовознавці різних періодів [Електронний ресурс]// textreferat.–2018. [Електронний ресурс] URL: <http://ua.textreferat.com/referat-16760-4.html>
2. Професор Іван Ющук видав збірник вправ з української мови [Електронний ресурс] URL: <http://uareferats.com/index.php/news/view/9733>
3. Ющук Іван Пилипович [Електронний ресурс]//narodnaosvita.–2018.[Електронний ресурс] URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=889
4. Іван Ющук: Мова – зброя стратегічна [Електронний ресурс] URL: <http://www.znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/suspilstvo/824-ivan-yushchuk-mova-zbroya-strategichna>

О. В. Ботвинюк,
викладач,
Херсонський
політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного
університету
ok.botwinuk@ukr.net

Д. Марчук,
студентка відділення
комп'ютерної та програмної
інженерії,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
dariyamarchuk00@gmail.com

РОЛЬ І.П.КОТЛЯРЕВСЬКОГО У СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

О.В.Ботвинюк, Д.Марчук «Роль І.П.Котляревського у становленні нової літературної мови».

У тезах проаналізовано постать І.П.Котляревського, який поєднав українську національну мову з українською літературою і започаткував новий етап у розвитку української літературної мови.

O.V.Botvyniuk, D.Marchuk «The role of I.P. Kotlyarevs in the formation of a new literary language».

The thesis analyzed the figure of I.P. Kotlyarevsky, who combined the Ukrainian national language with Ukrainian literature and initiated a new stage in the development of the Ukrainian literary language.

***Се Котляревський, батько наш Іван,
Той сам, що перший українське слово,
Народне, чисте, ясне, як сльоза,
У люди вивів, світу показав.***
(І.Франко)

Вступ. І. П. Котляревського називають першим класиком нової української літератури (О. Гончар), «відкривачем України» (Григор Тютюнник) – українського слова, пісні, національного духовного багатства. Відомий у всьому світі учений І.Огієнко зазначав, що

з іменем цієї славетної постаті асоціюється доба відродження свого національного в Україні.

Матеріал і результати дослідження. Оцінюючи роль І.Котляревського в розвитку української літературної мови, мовознавці відзначають, що він заклав підвалини для нової якості літератури і літературної мови: з ним вперше в друковану літературу і літературну мову входять народність і фольклор. Поряд із цим письменник також не відкинув і традиційних церковнослов'янських книжних елементів, які в якісно новому семантичному плані ввійшли до фонду нашої літературної мови. Народну мову письменник використовує однобічно, не дбаючи про піднесення її до рівня справжньої літератури, репрезентуючи її не тільки в загальних і усталених елементах, але часто й у випадкових, чужорідних, неорганічних, добираючи їх за законами бурлескного стилю, щоб показати невичерпні багатства українського народного словника.

Так, у поемі «Енеїда» відбито побутову лексику (баклажок, барильце, гринджолята, клубок, комин та ін.), назви страв (баба-шарпанина, борщ, бублики, борщ до шпундрів з буряками, буханці з кав'яром та ін.), напоїв (брага, винце, горілка, деренівка, сивуха та ін.). Убрані герої твору звичайно ж в український одяг. Особливо багато представлений гардероб української шляхтянки: дульєт, запаска, капот, ковтки, кораблик, кораблик із соболей, корсет, кунтуш з усами люстровий, намисто, охват, очіпок грезетовий і под. Скромніше виглядає чоловіче спорядження: гаманець, губка, кремінець, кресало, люлька, каптан і т. ін.

Іван Петрович, зважаючи на повну невпорядкованість тодішньої української мови, що тільки-но зароджувалась як літературна, вживав ще немало русицизмів: питейний, кушайте, осрамлена, уроди «потвори», захищать, не робійте і под. Оскільки він відбив фонетику і морфологію своєї місцевості, що, в основному, належить діалектно до південно-східного наріччя української мови, себто того наріччя, що пізніше стало основою української літературної мови.

Мова «Енеїди» і «Наталки Полтавки» ввібрала в себе лексику, пов'язану з народними звичаями. Тут і народні пісні (весільні пісеньки, колядки, Про Сагайдачного співали, Либонь співали і про Січ), ігрища (в хрещика, в горюдуба, в джгута, в тісної баби), і танці (журавля скакали, садив гайдука, гоцака і под.). Збереглася в пам'яті ще й військова (козацька) лексика: старі чини/звання (асаул, атаман, бунчуковий, військовий, значковий, козак, полковник, пушкар, сотник, хорунжий), з'явилася й новітня лексика цього значенневого поля (кригсцальмейстер, пров'янтмейстер, ратник), військові одиниці (депо пушкарське), назви зброї (булдимка, гаківниця, гармата, гвинтівка, збруя). Цікавою є лексика для позначення назв народів. Дотримуючись сюжетної лінії Вергілієвої «Енеїди», І. Котляревський не може оминати греків, троянців, латинян, сицилійців, рутульців, аргавців, сакранців, лабиків, аркадян та інших давніх народів. Але ж Еней був козак! Тому етнічна карта Європи і передньої Азії передається такими словами, як гишпанець, голландці, датчанин, жид, італіянець, литва, лях, москаль, португалець, прус, татарва, турчин, француз, цесарці, чухонці, шведин, швейцарці.

Те саме з власними назвами. З одного боку, це боги-олімпійці з їх латинськими (іноді і грецькими) іменами (Юпітер-Зевс, Юнона, Нептун, Венера, Еол, Меркурій, Марс, Ганімед, Феб та ін.), історичні й міфічні особи греко-троянського і латинського походження (Дідона, Еней, Каїн, Купідон, цар Ацест, Анхіз, Абсент, Ентелл, Дарес, Сівілла, Орфей, Геркулес, Вергілій, Латин, Мерика, Фавн, Амата, Турн, Лавися, Іул, Евандр, Паллант, Іракл, Мезентій, Цібелла, Евріал, Низ, Прометей, Авант, Астур та ін.), з другого — троянці з українсько-козацькими іменами: Знайшов з троянців ось кого: Педька, Терешка, Шеліфона, Панька, Охріма і Харка, Леська, Олешка і Сізьона, Пархома, Їська і Феська, Стецька, Ониська Опанаса, Свирида.

У поемі відтворено і таке характерне для тих часів явище, як чумакування, широко відображено народні обряди, зокрема поминки (по Анхізові), похорони (Палланта), ворожіння (попи ворожать Енесві по нутрощах забитих тварин), забобонне лікування (переляканого Енея «насилу баби одшептали») тощо. Автор широко використовує народні повір'я про жінку-відьму, яка опівночі літала на вінику, розповідає про страждання грішників у пеклі, де вони, у відповідності до народних уявлень, печуться на вогні, киплять у смолі тощо. В «Енеїді» є чимало і народних легенд, жартів, пісень. На тісний зв'язок поеми з фольклором вказують і типово казкові зачини: «пером не можна написати, не можна і в казках сказати, яких було багацько див!), «піді вклядися гарно спати, а послі будеш і гадати», і характерні казкові образи баби-яги, хатки на курячій ніжці, килима-самольота, скатерті-самобранки тощо. Поема рясніє прислів'ями та приказками, які влучно характеризують героїв, допомагають яскравіше відтворити їх стан і переживання. Деякі з них автор цитує дослівно: «хто чим багат, то тим і рад», «великії у страху очі». Інші перероблює на свій манер: «біда біду, говорять, родить», «із жару в полум'я попав», «п'ятами з Трої наживав». В поемі багато пісенних образів, перенесених з українського фольклору або створених самим автором за народним взірцем: «не Галич чорна поле вкрила», «не буйний вітер се шумить». Казкова творчість, приказки і прислів'я органічно вплітаються в художню тканину твору, увиразнюють характеристику образів, різних комічних ситуацій, а нерідко і просто пожвавлюють колоритний живопис твору.

І. Котляревський розкрив синонімічні багатства української мови. Правда в синонімічних рядах переважають простонародні емоційно знижені слова; пор., наприклад, синоніми до слів «іти», «піти»: почухрав, попхався, уплітати, чухрати, тягу дав, черкнув, помчала, шатнувся, швендяти, в собачу ристь побіг, шлялись, мандрують, мчить та ін.

Знижені слова, досить вдало використовувані в пародії, передаваній народною мовою, у творах наслідувачів «Енеїди» стали однією з ознак стилю, який утвердився в літературознавстві під назвою «котляревщина».

Висновки. Таким чином, І.П.Котляревський зробив величезний внесок в історію сучасної української літературної мови, поєднавши українську національну мову з українською літературою і започаткувавши новий етап у розвитку української літературної мови. Мова його творів характеризується широким бурлескним використанням української розмовної мови і мовних багатств української народної творчості, що дало відповідь на питання існування українського народу без соціального і національного гніту царського уряду.

Перелік джерел посилання:

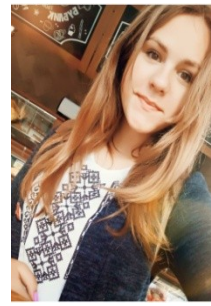
1. Буткова Г.В. Мова і культура: продукт історії / Г.В. Буткова // Культура народів Причорномор'я. — 1997. — № 2. — С. 123-129.
2. Дудник Н.В. Етнолінгвістичний зміст поеми І.П.Котляревського «Енеїда» [Електронний ресурс] URL: <http://md-eksperiment.org/post/20171107-etnolingvistichnij-zmist-poemi-i-p-kotlyarevskogo-eneyida>
3. Лахвич С. В. Мова творів І.П.Котляревського, її роль у формуванні нової літературної мови. [Електронний ресурс] URL: <https://ukrlit.net/partner/lahvich/35411.html>
4. Нахлік Є. К. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст - інтертекст - контекст / Євген Нахлік ; Наук. ред. В. Панченко ; НАН України. ДУ «Інститут І.Франка». - Львів, 2015. - 543 с. - (Серія «Літературознавчі студії»; вип. 21).
5. Огієнко І. Історія української літературної мови. - К. : Наша культура і наука, 2004. - 436 с.

БІЛЬШЕ ПРАЦЮВАВ, НІЖ ЖИВ...

А. В. Стегалюк,
викладач,
Херсонський
політехнічний
коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
stegalyukav@gmail.com

М. Бородіна,
студентка
економіко-технологічного
відділення,
Херсонський
політехнічний
коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
borodinamarina04@gmail.com

А.В. Стегалюк, М.Бородіна.

«Більше працював, ніж жив...».

Матеріал статті розкриває окремі сторінки життя відомого письменника, перекладача, лексикографа, мовознавця Бориса Дмитровича Грінченка. Містить аналіз неоціненого внеску науковця у розвиток культури української мови.

A.V. Stegalyuk, M.S. Borodina «More worked than lived...»

The article considers some life stages of the famous writer, interpreter, lexicographer, linguist Boris Hrinchenko. The article contains analysis of scientist's invaluable contribution into Ukrainian culture development.

Таких невтомних, завзятих діячів, борців громадських, ...в особі Бориса Грінченка .., в пантеоні українських писателів зазначити можна дуже небагато, – три, чотири, та й годі...

Микола Лисенко

Вступ. 9 грудня 2018 року виповнилось 155 років з дня народження Бориса Дмитровича Грінченка - великого Просвітителя українського народу, освітнього і громадського діяча кінця ХІХ - початку ХХ століть, педагога, письменника, перекладача, літературознавця, вченого, мовознавця, етнографа, лексикографа, автора славнозвісного «Словаря української мови».

Матеріал і результати дослідження. «Він більше працював, ніж жив», – казали про нього сучасники. І дійсно його внесок у вітчизняну культуру неоціненний.

«Словарь української мови» є найповнішим і лексикографічно найдосконалішим українським словником до початку 20 століття. Складався 46 років (1861 - 1907) і мав великий вплив на усталення української літературної мови й літературного правопису та налічує близько 68 000 слів . Творцем (редактором) цього словника є Борис Дмитрович Грінченко.

Гортаючи сторінки біографії, можна дізнатись, що Борис Грінченко народився 9 грудня 1863 на хуторі Вільховий Яр на Харківщині (Слобожанщині) в дрібношляхетській родині. 1881 року у львівському часописі «Світ» під псевдонімом Ів. Перекотиполе вперше надрукували його поезії. Пізніше підписувався він під своїми віршами, оповіданнями, повістями як Василь Чайченко. Писав також п'єси, літературознавчі, етнографічні та мовознавчі статті, а найвідомішим його твором вважають «Словарь української мови», складений редакцією «Кіевской Старини», але виданий в Києві 1907 року під редакцією Грінченка. «Правопис цього Словника був прийнятий по всіх українських редакціях та виданнях. Ось цей правопис, як вислід збірної праці письменників всього ХІХ століття й усього українського народу, і запанував в Україні», – писав Іван Огієнко у своїй «Історії української мови».

Борис Грінченко започаткував 1891 року дискусію щодо допустимих меж впливу галицької мови на українську літературну мову. Він вважав, що «язика галицько-руського не може бути, як не може бути язика херсонсько-руського» [1]. Дискусія 1891–1892 рр. мала велике значення в розвитку української літературної мови. Вона була пересторогою галичанам щодо їхніх екстремізмів у запровадженні галицьких мовних елементів до

літературної мови, а великоукраїнцям – щодо нетолерантного ставлення їх до галицьких впливів на літературну мову.

Також творив досить багато книжок рідною мовою, не проходивши тогочасну цензуру, по 5-6 разів змінював назву та «начинку» книжки. Взагалі - Грінченко зробив досить великий внесок у культуру української мови, збагачуючи і удосконалюючи її.

Висновки. Те, що лишили нам усі мовознавці, є найбагатшим надбанням нашої країни, нашої солов'їної мови, тому ми, сучасне покоління, маємо плекати і берегти усе, що збиралось віками.

Перелік джерел посилання:

1. Чайченко В. Кілька слів про нашу літературну мову // Зоря, 1892. – Ч. 15-16.

Н. С. Колесник,
викладач,
Морський коледж Херсонської
державної морської академії
n_s_b_68@ukr.net

Я. Пугач, курсант
судноводійного відділення
Морського коледжу
Херсонської державної
морської академії
gorgeous20th@gmail.com

БОРОТЬБА ЗА ЧИСТОТУ Й ВИСОКУ МОВНУ КУЛЬТУРУ ВИДАТНИМИ УКРАЇНСЬКИМИ МОВОЗНАВЦЯМИ-ПИСЬМЕННИКАМИ

Н.С.Колесник, Я.В.Пугач. «Боротьба за чистоту й високу мовну культуру видатними українськими мовознавцями-письменниками».

Дослідна робота спрямована на вдосконалення особистої мовно-літературної культури. Проаналізована книжка Б.Д.Антоненка-Давидовича може послугувати якісною підготовкою для складання зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури.

N.S.Kolesnyk, Y.V.Pyhach «The fight for purity and a high linguistic culture of the outstanding Ukrainian linguists-writers».

Research work done by is focused on personal Language-literary culture development. Analyzed work of B.O. Antonenko-Davydovych can be used for quality revising before the External Independent Testing in Ukrainian Language and Literature.

Як парость виноградної лози,
плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози

Вона хай буде.

М.Рильський

Вступ. Боротьба за чистоту й високу мовну культуру – це боротьба за культуру взагалі. Дбати про очищення мови від усякого засмічення й за дальше піднесення її культурного рівня – це обов’язок усього українського суспільства [1]. Підвищення та удосконалення мовної культури залежить від читання літератури та аналізу мовних особливостей, адже мова художньої літератури – мовна система, яка функціонує в художній літературі як засіб створення естетичної реальності, найповніше виявляє творчі можливості кожної національної мови.

Мова художньої літератури – об’єкт, у якому перетинаються наукові зацікавлення мовознавців та літературознавців.

Матеріал і результати досліджень. Мова художньої літератури співвідноситься з літературною (унормованою та кодифікованою) мовою та художнім мовленням. Мовна система виявляє себе в певних стилях та в сукупності індивідуальних стилів (ідіостилів) кожного з письменників і реалізується в їх художньому мовленні (текстах). Інтерпретація літературних текстів на рівні художньої мови, що передбачає вихід за межі художнього мовлення, письменницького ідіостилю, сприяє розглядові літературного процесу в єдності з мовною культурою [2].

Слід зауважити, що літературна мова і мова художньої літератури не тотожні. Літературна мова – це не тільки мова, якою пишуть письменники художні твори, а й мова публіцистики, преси, науки, школи; це мова, норми якої зафіксовано в граматиках і словниках. Усі ми відзначаємо, що певні слова належать до літературної мови, інші не належать, а властиві діалектам. Мова художньої літератури будується на нормах літературної мови, і письменники в основному виходять з норм літературної мови. Вона не обмежується тим запасом слів, висловів і граматичних форм, які встановлені як норми літературної мови. У мові художніх творів трапляються відступи від цих норм, і такі відступи виправдані, якщо вони зумовлені художніми завданнями. Загалом письменники дбають про чистоту мови, про додержання норм, прийнятих у літературній мові [3].

Варто згадати, що зачинателем нової української літературної мови став І.П.Котляревський, який увів до літератури багату, колоритну, мелодійну, співучу народну розмовну мову. Основоположником сучасної української літературної мови по праву вважають Т.Г.Шевченка, який з неперевершеною майстерністю розкрив красу і силу українського слова.

Серед письменників є багато авторів лінгвістичних праць, наприклад Афанасьєв-Чужбинський О.С., Розумний Я.Г., Ющук І.П. На особливу увагу заслуговує дуже актуальна для сьогодення книга «Як ми говоримо» відомого українського письменника, мовознавця Б.Д.Антоненка-Давидовича (1899-1984) адресована всім, хто прагне вдосконалити свої знання з української мови, хоче навчитися правильно вживати властиві лише їй мовні звороти й вислови, дбає про культуру мови й мовлення, підвищення свого фахового рівня. Розрахована на широке коло учнів, студентів, абітурієнтів, вчителів, викладачів, мовознавців, редакторів, коректорів. Тобто книгу призначено для тих, хто не тільки володіє українською мовою, а й хоче запобігти помилковому слововживанню, позбутись того паралелізму в нашій мові, що не збагачує її, а й обтяжує і ускладнює. Адже мовна освіта в Україні спрямована на виховання людини, яка вільно володіє літературною мовою в усіх сферах суспільного життя. У цій книзі принагідно розповідається про відомі морфологічні та синтаксичні норми, якими нехтують у поточному мовному вжитку. Головну увагу й найбільше місця приділено похибкам лексичного й фразеологічного характеру, на які раз у раз натрапляємо не тільки в живій розмові, а й на сторінках періодичних видань, у наукових працях, в художніх творах.

Для зручності матеріал поділено за частинами мови. У кожному розділі, присвяченому певній частині мови, на першому місці викладено зауваження з морфології й синтаксису.

Наприклад:

Іменники

Називний відмінок у складеному присудку.

Як краще сказати по-українському: «Мій батько був коваль» чи «Мій батько був ковалем»?

Родовий чи знахідний відмінок додатка?

Родовий відмінок незалежності тощо.

А вже потім розглядається помилкове чи сумнівне вживання низки слів, розміщених за алфавітом, наприклад:

Зауваження до низки іменників

Башта і вежа

Болільник чи вболівальник?

Будівля, будова, побудова

Вираз і вислів тощо.

У пошуках найкращого мовного еквівалента Б.Д.Антоненко-Давидович намагався виходити не з власних уподобань, а з традицій нашої мови, підпираючи свої пропозиції щодо слововживання прикладами з творів класиків української літератури, починаючи від І.Котляревського, живе народне мовлення, шість томів Українсько-російського словника АН УРСР, Словник української мови Б.Грінченка й таке інше, твори сучасних українських письменників М.Бажана, О.Гончара, М.Стельмаха та ін.

Опрацьовуючи зібраний протягом багатьох років матеріал для видання книги «Як ми говоримо», Б.Д.Антоненко-Давидович користувався цінними вказівками кандидатів філологічних наук І.Варченка й В.Коптілова, викладачів української мови Ніжинського педінституту.

Висновки. Українське мовознавство збагачувалося і збагачується завдяки плідній діяльності науковців на основі художньої літератури, оскільки в мові художньої літератури функціонують усі загальноновживані мовні засоби. Мова художньої літератури є предметом дослідження стилістики, лінгвістики тексту тощо. Це продуктивне і певне взаємопроникнення, взаємозближення літературознавчого та мовознавчого підходів до інтерпретації поетичної мови, конкретних художніх текстів.

Отже, треба багато читати рідною мовою – художню, наукову літературу, газети, журнали, адже чим більше слів рідної мови людина знає, тим ясніше і чіткіше вона міркує в різних життєвих ситуаціях. З того, як говорить людина, можна уявити собі загальний розвиток цієї людини, її освіти й культурний рівень. Що культурнішою є людина, то розвиненішою є її мова, багатшою на лексичний запас, розмаїтішою епітетами, влучними порівняннями, барвистішою вживанням прислів'їв, приказок.

Перелік джерел посилання:

1. Як ми говоримо. Б.Д.Антоненко-Давидович [Електронний ресурс] URL: [https://www.ukrlib.com. ua>printit](https://www.ukrlib.com.ua/printit).

1. 2. Вірші українських поетів (класиків) | OnlyArt[Електронний ресурс] URL: <https://onlyart.org.ua>.

А .В.Ботвинюк,
викладач,
Морський коледж
Херсонської державної
морської академії
allab1107@ukr.net

А. Година,
курсант судноводійного
відділення,
Морський коледж
Херсонської державної
морської академії
artem.godyna63@gmail.com

3. Мова художньої літератури і літературна мова/Г.Сюта// Культура слова. 2012. – Вип.77. С.120-127.

АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ - ПОЕТ, УЧЕНИЙ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, ЩО ВСІМ ЄСТВОМ НАРОДОВІ НАЛЕЖИТЬ

А.В.Ботвинюк, А.Година «Агатангел Кримський – поет, учений, громадський діяч, що всім єством народів належить».

Тези містять огляд наукового доробку А.Кримського у різних галузях української філології.

A.V.Botvynuk, A.Hodyna “A.Krimsky-poet, writer, scientist, public figure, whobelong to the people».

Theses contain a look of scientists revision in different industriesof ukrainian philology.

Вступ. Агатангел Кримський - відомий учений із світовим ім'ям, орієнталіст, знавець великої кількості східних мов, історик Сходу. Вивчав проблеми української граматики, етимології, діалектології. Саме він став секретарем заснованої гетьманом Павлом Скоропадським Української Академії наук і очолював її історико-філологічний відділ. Йому належить велика заслуга у створенні синтезуючої праці – першої наукової історичної граматики української мови, що була внеском у науку про українську мову. Академік Кримський усім своїм життям переконував сучасників і наступні покоління українців в тому, що енциклопедизм є сферою діяльності з високим рівнем патріотизму. Сам вчений називав себе «далеким від соціалізму українцем». Всією душею Кримський прагнув інтегрувати українську ідею в світову систему координат.

Ім'я Агатангела Кримського у 1970 році було занесене у перелік видатних діячів світу ЮНЕСКО. Він першим доніс до українського читача, перекладену з оригіналів східну поезію, упорядкував її антологію IX-XV століть, додавши вступні наукові довідки. «Жоден із нових істориків Османської імперії не мав такої ерудиції, як Агатангел Кримський», – зазначає американський професор Омелян Пріцак.

Матеріал і результати дослідження. Вільно володіючи майже шістьдесятьма мовами, а також знаючи всі діалектні особливості української мови, А. Кримський зробив значний внесок в українське й російське сходознавство та україністику.

Народився Агатангел Юхимович Кримський 15 січня 1871 році у м. Володимирі-Волинському

в родині, яка по батьковій лінії мала татарсько-білоруське коріння, а по материній - польсько-литовське. Після закінчення Другої київської гімназії він навчався в Колегії Павла Галагана, де на нього мав великий вплив відомий український філолог П.Г. Житецький. У 1889 році Кримський вступив до Лазаревського інституту східних мов у Москві, після закінчення якого його залишили при кафедрі арабської філології для підготовки до професорського звання. Свій вільний час Агатангел Юхимович присвячував українству, про що дізнаємося з листа від 5 липня 1892 року до Бориса Грінченка після закінчення Лазаревського інституту: «... Кожнісіньку вольну од «офіціальних» занять часину я й присвячував «Україні». Перша ознака національності є мова, – я нею найперше

й заклопотався, пильно читав усякі книжки, особливу увагу звертав на етнографічні матеріали, перечитав усякі філологічні праці. Далі: знайомився з нашою літературою, спішився перечитати навіть погань. Кинувся й до літературної праці: перекладав, писав оригінальні твори (на щастя, послав і пошлю до друку дуже мало цих «овочів незрілої музи»...). У 1892-1896 роках молодий учений пройшов курс історико-філологічного факультету Московського університету під керівництвом мовознавця, фольклориста й етнографа Всеволода Міллера, славіста Романа Брандта, фахівця з порівняльно-історичного індоєвропейського мовознавства П.Ф. Фортунатова, істориків П.Г. Виноградова, В.І. Гер'є, В.Й. Ключевського і склав 1896 році у С.-Петербурзькому університеті магістерські іспити з арабістики і в Московському університеті - зі слов'янської філології.

У Лазаревському інституті він викладав у спеціальних класах курси історії семітських мов, керував практичними вправами щодо перекладів з російської арабською і навпаки, вивченням Корану і граматичних текстів, читав лекції з історії арабської літератури, викладав арабську поезію і займався проблемами перекладу арабською мовою філософсько-літературних текстів. У 1901 році Агатангел Юхимович очолив кафедру арабської словесності Лазаревського інституту і по 1918 рік був професором арабської літератури та історії мусульманського Сходу.

А. Кримський у 1918 році переїхав до Києва, де став одним із засновників і перших академіків Української академії наук (УАН) та першим її неодмінним секретарем (на цій посаді працював з 1919-го по 1929 рік). Очолював також історико-філологічний відділ УАН. У цей час науковець працював професором на кафедрах україністики та східної історії Київського державного університету, очолював Інститут української наукової мови. З його ініціативи у Харкові було засновано Всеукраїнську наукову асоціацію сходознавства.

Одночасно з глибокими знаннями в області сходознавства Агатангел Кримський відрізнявся від сучасників величезною любов'ю до української мови. Відомо, що під час свого перебування секретарем Всеукраїнської академії наук учений сприяв нормативному становленню української мови. Був ініціатором формування «Комісії живої української мови», у співпраці з іншими мовознавцями опублікував у 1918 році багатотомний українсько-російський словник. У 1921 році Кримський виступив упорядником першого видання «Головних правил українського правопису». Значення цієї події для української мови переоцінити важко.

Український академік досліджував становлення, правописне нормування української мови, яку він любив, хоч «зроду», по крові, за його ж словами, – «зовсім не вкраїнець». Серед численних лінгвістичних проблем, які його цікавили, значне місце належить саме історичній фонетиці української мови. Вчений вважав «українську мову досить консервативною в галузі морфології», проте «далеко не такою в галузі фонетики». Специфіку української мови він вбачав, перш за все, у звукових особливостях, що розвинулися в ній після розпаду давньоруської мовної єдності. У багатьох його розвідках, статтях, а також «Украинской грамматики» формуванню фонетичної системи сучасної української мови приділено дуже велику увагу. У цій праці наводяться правила правопису та вимови. Перший том праці А.Кримського присвячений питанням фонетики та деяких, пов'язаних з цим, відомостей з широким історичним аналізом. У ньому послідовно описано і проілюстровано звукову природу української мови, позначення на письмі та вимова голосних і приголосних звуків, часто в зіставленні з відповідними фактами російської мови та інших слов'янських, навіть індоєвропейських. Подальший матеріал містить характеристику джерел для вивчення історії української мови, починаючи від давньоруської епохи.

У другому томі системно висвітлюється граматична будова з урахуванням навчальних вимог. У подальшій частині з'ясовуються питання територіального поширення української мови, основні її говіркові групи тощо. Але при цьому зазначається, що граматичний аналіз проводиться, в основному, на матеріалі говору Середньої Наддніпряни, досліджується „простонародне” мовлення її населення, тобто живе мовлення.

Глибоко і всебічно аналізується категорія граматичного роду, його значення, формальні ознаки, відхилення від основних закономірностей у його вживанні, родові заміни, зіставлення з аналогічними явищами у російській мові тощо. Крім того, подаються ще й історичні основи категорії роду, процес утворення її в українській мові. В описи форм відмінювання іменників залучається великий матеріал як з діалектів, так і з писемних пам'яток минулого; з'ясовуються генетичні основи, різноманітні паралельні форми, зумовлені історично, продуктивні й непродуктивні явища. Одразу ж після виходу в світ її високо оцінили визначні вчені-мовознавці того часу. І.Франко та О.Шахматов, які були рецензентами «Украинской грамматики», вважали найціннішим у ній розгляд питань фонетичного розвитку української мови. І. Франко, наприклад, підкреслюючи, що ця праця є «першою спробою історичної граматики української мови від найдавніших часів, тобто від XI віку аж до наших днів, у всіх її діалектах», зазначав, що в ній зібрано «велику силу інтересних спостережень про звукові форми нашого язика, і се, власне, головна заслуга проф. Кримського».

У своїй праці «Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалася» науковець розглядає вживання слів «Україна», український, малоруський у літературних пам'ятках XII- XVII століття, робить порівняльний аналіз малоруських західних та східних діалектів, які відрізняються ся та відсутністю подвоєння приголосних у західномалоруського наріччя, проте обидва мають архаїчні говірки (кинь, куинь ~ укр. кінь); визначає особливості східнослов'янської «руської» мовної групи (повноголосність : борода, молоко~брада, млько, наявність зачинного о - олень); аналізує найголовніші риси південноруської мови на основі пам'яток XI століття (замість е використовується я або о життя (житє, жона), ненаголошене е могло схилитися в бік у або а (уружє замість оружє або багатий), використання чоловічих імен на – о (Петро, Василько), дієприкметників на яний (засмоляний), використання прийменників од,з.

А.Кримського вважають одним із засновників історичної діалектології, оскільки він досліджував ті діалектні особливості давньоруської мови, які лягли в основу трьох сучасних східнослов'янських мов. У спільнослов'янській мовній єдності, хоч і не завжди послідовно, він виділив три етапи: 1) VI–IX ст. – виникнення мови східних слов'ян (етап,

не засвідчений пам'ятками); 2) X–XI ст. – спільноруська мовна єдність, що мала зафіксовані в пам'ятках діалектні відмінності; 3) XII–XIV ст. – час активних дивергентних процесів у східнослов'янській мовній єдності, що привели до формування в XIV ст. трьох окремих східнослов'янських мов. Цінними працями з діалектології є рецензії А. Кримського «До етнографії Полісся» (1897), «До етнографії Чернігівщини» (1908) та ін. Разом з К. П. Михальчуком Агатангел Юхимович склав і видав російською мовою «Програму для збирання особливостей українських говорів» (1910), яка не втратила наукової вартості: нею широко користуються сучасні дослідники, вона була основою регіональної програми Н. О. Синявського «Діалектологічний порадник» (1924), інструкції Є. К. Тимченка «Вказівки як записувати діалектичні матеріали на українським язиковім обширі» (1925), анкет Діалектологічної комісії при АН УРСР, що видавалися у 20-і роки, а також при складанні програми для збирання матеріалу до Атласу української мови. А. Ю. Кримський свого часу «вніс свіжий струмінь в українську діалектологію, передусім історичну, чимало його спостережень залишаються актуальними і тепер».

До його наукового доробку з вивчення української філології належать ще такі праці: «Про наочність фонетичної правопису» (1896), «Про нашу літературну мову» (1901), «Филология и погодинская гипотеза» (1898 – 1899) з передмовою, «Деякі непевні критерії для діалектологічної класифікації староруських рукописів» (1905), «Етнологічні й філологічні ложки дьогтю в бочках меду» (1906), «Древнекиевский говор» (1906), «Нарис історії українського правопису до 1927 року» (1927 – 1929), разом з О. Шахматовим – «Нарис з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської староукраїнщини XI – XVIII вв.» (1924) та ін.

Крім того, перу Агатангела Кримського належать розвідки про Івана Вишенського, Б.Грінченка, М.Драгоманова, М.Комарова, І.Котляревського, Г.Квітку-Основ'яненка, І.Карпенка-Карого, О.Кобилянську, М.Коцюбинського, П.Тичину, Лесю Українку, Ю.Федьковича та ін. За його редагуванням видрукувані твори Г.Квітки-Основ'яненка, М.Коцюбинського, С.Руданського, І.Франка. Учений ще відомий своїми студіями з антропології («Про антропологічний склад східних слов'ян», 1928), етнографії та фольклористики («Народна пам'ять про Шевченка», 1891; «Шевченко в народних оповіданнях», «До питання про стародавні малоруські релігійні сказання», обидві – 1896; «Волосова борода. З учено-кабінетної міфології XIX віку», «Українська етнографія в чужім опоетизуванні», «До етнографії Полісся», «До етнографії т. зв. Новоросії», «До етнографії Чернігівщини», передмова до збірника «Звенигородщина з погляду етнографічного та діалектичного», усі – 1928). У різні роки опублікував багато праць з історії, літератури та к-ри мусульманських народів, зокрема Ірану, Туреччини та Близького Сходу, студій з семіології, історії ісламу, історії укр. літератури і мови, фольклору та етнографії, зокрема огляди сирійської й абіссинської літератур, статей про роль слов'ян. елементу в Османській імперії, робіт з історії Хозарії, Криму та ін.

Кримський виконав багато перекладів з арабської, перської, турецької мов та фольклору, зокрема творів Антари, ал-Мааррі, Джама, Міхрі-хатун, Омара Хайяма, Сааді, Халіфа Зія, Хафіза, Фірдоусі та низки ін., а також західноєвропейських авторів. Переклав ряд творів Т.Шевченка турецької мовою та присвятив кілька статей творчій спадщині Великого Кобзаря. Як письменник відомий своїми поезіями на східні теми – 3-ма збірками «Пальмове гілля» (1901, 1908, 1922), «Повістки й ескізи з українського життя» (1895), «Бейрутські оповідання» (1906), романом «Андрій Лаговський» (1905), та ін.

Висновок. Академік А. Ю. Кримський увійшов до історії української філології як найвидатніший учений-фундатор, теоретик і видатний організатор вітчизняного академічного мовознавства цілої епохи, який своєю творчою думкою заклав підвалини українського мовознавства.

Науковий доробок вченого в галузі мовознавства свідчить про ґрунтовне знання Кримським живої мови українського народу. Своєю мовознавчою роботою дослідник поглибив знання з історії виникнення і розвитку багатьох явищ української мови: перший

почав публікацію групи актових документів як пам'яток української мови, а не документів узагалі; зробив вагомий внесок у розгляд явищ української історичної фонетики; довів, що фонетична система літературної мови повинна цілком ґрунтуватися на народній, власне, на наддніпрянській основі; запропонував назви відмінків, які згодом стали нормативними.

Перелік джерел посилання:

- 1.Агатангел Кримський:доля сходознавця [Електронний ресурс] URL: <https://naskryzhalyah.blogspot.com/2017/02/blog-post.html>
- 2.Агатангел Кримський - учений, кримський татарин і патріот України, який став жертвою сталінського терору[Електронний ресурс] URL: <http://heroes.profi-forex.org/ua/krimskij-agatangel-juhimovich>
- 3.Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890 – 1941pp.): В 2-х т./ За ред. Матвєєвої Л.В., Бубенок О.Б., Василюк О.Д. та ін. – К., 2005. – Т.1.– С.88.
- 4.Історія української мови: Хрестоматія/Упорядники С.Є.Ярмоленко, А.К.Мойсієнко.-К.: Либідь, 1996.- С.16-37.
- 5.Кримський Агатангел Юхимович .Учений-сходознавець, філолог, поет, перекладач [Електронний ресурс] URL: <http://www.univ.kiev.ua/ru/geninf/osobystosti/krimskiy/>
- 6.Симоненко Л.О. Українознавчі й термінознавчі студії академіка А.Ю.Кримського//Термінологічний вісник 2013, вип. 2(1). - С.72-83.